

ODTÜ Senatosu'nun 24 Mayıs 2016 tarihli ve 2016/4-3 sayılı kararının ekidir.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Ankara Yerleşkesi

Mekânsal Strateji ve Tasarım Kılavuzu

Bu belge,

ODTÜ Mimarlık Fakültesi Mekânsal Strateji ve Tasarım Çalışma Grubu:
*A.Burak Büyükcivelek, Berrin Zeytun Çakmaklı, Duygu Cihanger, Ela Alanyalı, Ela Babalık Suttcliffe,
Fatma Korkut, Ensar Temizel, Ezgi Balkanay, Funda Baş Bütünler, Güliz Bilgin Altınöz,
Olgu Çalışkan, Sıla Akman, Neris Parlak, Yiğit Acar*
Danışmanlar: *Adnan Barlas, Ali Türel, Baykan Günay, Gülay Hasdoğar,
Lale Özgenel, Güven Arif Sargın, Ayşen Savaş*

tarafından hazırlanan 15 Mayıs 2016 tarihli rapora dayanmaktadır.

İçindekiler

- 1 ODTÜ Ankara Yerleşkesi: Oluşum ve Tasarım İlkeleri
- 2 Korunması Gerekli Bir Modern Miras ve Kültürel Peyzaj Alanı Olarak ODTÜ Ankara Yerleşkesi
- 3 ODTÜ Ankara Yerleşkesi Mekânsal Strateji ve Tasarım Yaklaşımı
 - 3.1 Koruma, Geliştirme ve Yönetim Stratejisi
 - 3.2 Stratejik Dönüşüm, Gelişim ve İyileştirme
- 4 Yapılaşma
 - 4.1 Gelişim Bölgeleri ve Alanları
 - 4.2 Bağlantılar
 - 4.3 Kapasite (Büyüklik)
 - 4.4 Biçim ve Program
 - 4.5 Mimari Tasarım Yaklaşımları
 - 4.5.1 Bağımsız Yapı / Yapı Uzantısı
 - 4.5.2 Yapı İçi Değişiklikler
 - 4.5.2.1 Bakım
 - 4.5.2.2 Basit Onarım
 - 4.5.2.3 Esaslı Onarım (Restorasyon)
 - 4.5.2.4 Sağlamlılaştırma
 - 4.5.2.5 Bütünleme
- 5 Ulaşım ve Dolaşım Sistemi
 - 5.1 Yaya Dolaşımı Stratejisi
 - 5.2 Bisikletli Ulaşım Stratejisi
 - 5.3 Toplu Taşıma Stratejisi
 - 5.4 Otomobille Ulaşım Stratejisi
- 6 Peyzaj
 - 6.1 Birinci Gelişim Eksenli Peyzaj Tasarım Strateji ve İlkeleri
 - 6.1.1 Açık Mekân Sürekliliği ve Bütünlüğü
 - 6.1.2 Mekânsal Kurgu
 - 6.1.3 Sanat Eserleri ve Odaklar
 - 6.1.4 Deneyime Dayalı Peyzaj
 - 6.1.5 Açık Mekân Mobilyaları
 - 6.1.6 Özgün Bitki Dokusu
 - 6.1.7 Özgün Malzeme ve Detaylar
 - 6.1.8 Peyzajın Sürdürülebilirliği
 - 6.2 Yeni Gelişim Eksenleri Peyzaj Tasarım Strateji ve İlkeleri
 - 6.2.1 Çekirdek Yerleşke Alanından Aktarılabilecek İlkeler
 - 6.2.2 Geliştirilebilecek Yeni İlkeler
- 7 Süreç Yönetimi ve Mekânsal Strateji ve Tasarım Danışma Komisyonu

Ek 1 Açıklayıcı Terimler Dizini

Ek 2 Kaynakça

ODTÜ Ankara Yerleşkesi Mekânsal Strateji ve Tasarım Kılavuzu

ODTÜ Senatosu'nun 24 Mayıs 2016 tarihli ortak toplantısında kabul edilen bu belge, 60. yaşına giren döneminin modern mimarlık ve şehircilik yaklaşımının seçkin örneği niteliğindeki ODTÜ Ankara Yerleşkesi'ni sahip olduğu değerler ile koruyup, onu yeniden yorumlayacak tasarım uygulamaları ile geleceğe taşıyacak süreci ve strateji perspektifini tanımlamaktadır.

Temel amacı, yerleşke içerisinde gerçekleştirilen çok sayıda ve türdeki planlama ve tasarım uygulamaları arasında mimari ve mekânsal uyum ve eşgüdümün sağlanmasıdır. Bu belgede önerilen planlama ve tasarım yaklaşımları, tekil uygulamalar için bağlayıcı nitelikte olmakla birlikte yeni tasarım yorumlarının önünü tıkamadan tasarımın bireysel özgünlüğü ile geliştirilmesi gereken kolektif kimlik arasındaki ilişkiyi düzenlemeyi hedeflemektedir.

Belge içinde bahsi geçen “Mekânsal Strateji ve Tasarım Danışma Komisyonu” hakkında bilgi 7. madde altında yer almaktadır.

1 ODTÜ Ankara Yerleşkesi: Oluşum ve Tasarım İlkeleri

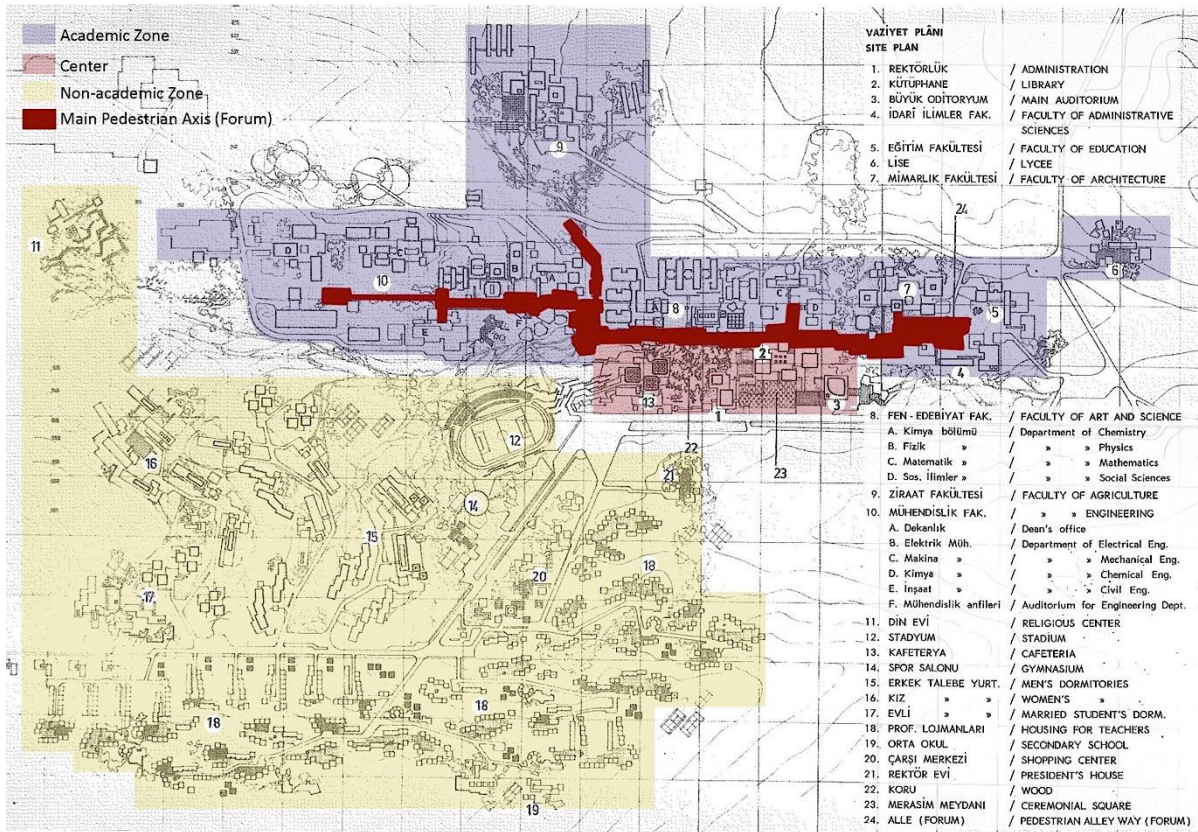
“Orta Doğu Yüksek Teknoloji Enstitüsü” adıyla 1956 yılında eğitime başlamış; 1957 yılında çıkarılan 6887 Sayılı “Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin Kuruluş ve Hazırlıkları Hakkında Kanun” ile birlikte “Orta Doğu Teknik Üniversitesi” adını almış; 1959 yılında 7307 sayılı Kuruluş Kanunu TBMM tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiş olan Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin bugünkü yerleşkesinin yerleşim planı 1961 yılında açılan, uluslararası jüri üyelerinin yer aldığı, ulusal proje yarışması ile elde edilmiştir.

Yarışmayı kazanan Altuğ ve Behruz Çinici'nin projeleri doğrultusunda yerleşkenin inşasına 12 Mayıs 1961 yılında Mimarlık Fakültesi binası ile başlanmıştır. Çinicilerin planının öngördüğü binaların inşaatlarının tamamlanması 1970'li yılların sonuna kadar sürmüştür. Türkiye'deki ilk Cumhuriyet Dönemi üniversite yerleşkelerinden biri olan ODTÜ Ankara Yerleşkesi Modern mimarinin önemli temsilcilerinden biri olarak endüstrileşme çabası içinde, fakat yapı endüstrisi hiç olmayan bir ülkede üstün gayretler sonucu inşa edilmiş ve bu yerleşke sayesinde bir üniversite kenti ve hayatı yaratılmıştır.

Yerleşke, TBMM binasının bulunduğu Ankara kent merkezinden beş kilometre uzaklıkta özgün topografik, jeolojik ve zirai niteliklere sahip bir alan üzerinde kurulmuştur. İlk plandaki yaklaşık 4500 hektar arazinin 800 hektarı yapı oturma alanıdır.

Çinici Planı ile temelleri atılan çekirdek yerleşke alanı işlev gruplarına göre üç ana bölgeden oluşmaktadır (bkz. Şekil 1).

1. Akademik Bölge: Ankara'ya hâkim bir sırt üzerinde İdari İlimler, Eğitim, Fen Edebiyat, Mimarlık, Mühendislik ve Ziraat Fakülteleri¹ ile bunları birbirine bağlayan açık akademik meydan “forum” olarak kurgulanmıştır. Forum, tamamen yayalara ayrılmış, üzerinde yoğun aktivitenin yer aldığı yaya omurgasıdır.
2. Merkez Bölge: İdare ve öğrenci merkezi olarak iki noktada düşünülmüştür. Merkezi kütüphane, oditoryum, güzel sanatlar galerileri, idare binası, kafeterya ve aralarında temsili bir sedir korusu bulunmaktadır.
3. Akademik Olmayan Bölge: Yurtlar, lojmanlar, sosyal tesisler ve spor alanlarından oluşmaktadır.

Şekil 1. Altuğ-Behrüz Çinici Planı (1961) ve ana işlev gruplarına göre yerleşke alt bölgeleri.

Kaynak: Çinici, A.-B. (1964), “Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, Mayıs 1964 (Fanzin).

Yerleşke dokusu, *alle* olarak adlandırılan ve yerleşim sisteminin omurgasını oluşturan yaya dolaşım eksenini boyunca örgütlenmektedir. Ana yaya omurgası, topografik yapıya uyumlanarak yumuşak arazide sırt boyunca kuzey-güney doğrultuda uzanmaktadır. Yaya yolu boyunca batıda “akademik bölge” doğuda ise ortak yapıların oluşturduğu “merkez” yer alır. Merkezde oluşan ikinci bir yaklaşım eksenini, “akademik olmayan bölge” ile bağlantıyı sağlamaktadır.

¹ Yarışma sürecinde ve Çinici Mimarlık Ofisi tarafından üretilen ilk planlarda adı geçen Ziraat Fakültesi daha sonra uygulanmamış, Ziraat Fakültesinin kurulması ön görülen alana yakın bir konuma ise Makine Mühendisliği Bölümü'nün ek binaları inşa edilmiştir.

Omurga, yalnızca kuzey-güney eksenli bir erişim yolu olarak işlev görmek için ötesinde yerleşkeyi oluşturan doğal ve insan yapısı değerleri birbirine bağlayan bir etkileşim koridorudur. İlk yapılaşma süreci içinde farklı zamanlarda yapılan yapıların ve eklemelerin birbiriyle bağlantılı olmasını sağlamış, yerleşkenin algılanır bütünselliği açısından büyük öneme sahip olmuştur.

Bölgeler arası bağlantılarda, yaya, araç ve servis yollarının düzenlenmesinde zaman unsuru dikkate alınmıştır. Buna göre bir uçtan diğer uca en uzun yaya mesafesi 20 dakika olarak öngörülmüştür. Merkez ve çevre bağlantısı ise 10 dakikalık bir yaya çemberi içerisinde. Araç yolları ve park ceplerinin dışa alınması ile “akademik bölge” içinde yaratılan 1,5 km’lik yaya omurgası yerleşkede sosyal hayatın kalbidir. Kalabalığın toplandığı, insanların birbirleri ile yoğun etkileşim içinde bulundukları bu omurga Çiniciler tarafından “*forum*” ya da “*büyük dersane*” olarak adlandırılır.

Omurga üzerinde çeşitli dinlenme alanları öngörülmüştür. Bu dinlenme alanları, yapıların önünde gölge veren ağaçlar ve çevrenin mikro-klimasını etkileyen su öğeleri ile desteklenerek yapıların içinde kadar uzanmaktadır. Omurganın yapılarla kurduğu ilişki sonucunda dış mekânlar ile iç mekânlar arasında süreklilik ve akışkanlık sağlanmakta ve *alle* giderek yapıların iç düzenini de etkilemektedir.

Yerleşkenin tüm tesisatı merkezi bir sistemden beslenir. Sistem, bağlantı yolları altında inşa edilmiş olan tesisat galerileri ile oluşturulmuştur.

Altuğ ve Behruz Çinici’nin plan raporlarında belirttiği ODTÜ Yerleşkesi tasarım sürecinin arkasında yatan temel amaç, “*memleket planlaması ve toplum yaşamına tesir edecek bir üniversite şehri yaratmaktır.*”² Raporda, “*yerleşke doğuda Ankara şehrini görür, batıda bir tabiat, doğuda ise hareketli dağ peyzajlarına sahiptir*” şeklinde belirtildiği üzere yerleşke tasarımında manzara ve bakı öncelikli tasarım ölçütlerinden biri olmuştur.

Doğal haliyle yeşil bir üst dokuya sahip olmayan arazi, iklim yapısına uygun ağaç tipleri ile mekânsal planı destekler nitelikte ağaçlandırılmıştır. Arazinin karakteristik nirengileri, arazi plastiği ve görüş terasları bakımından muhafaza edilmiş ve öğrencilerin park, koru, gezi ihtiyaçlarına ayrılmıştır.

Bu çerçevede;

- Yaya öncelikli ulaşım sistemi,
- Taşıt ve yaya dolaşımının birbirini bütünler nitelikte ayrışması,
- İç mekân-dış mekân birlikteliği ve mekânsal geçirgenlik,
- Açık alanlarda su ögesinin kullanımı, yeşil alan sürekliliği, malzeme ve biçim bütünlüğü,
- Yapılaşma örüntüsünde karakteristik dolu-boş oranı (yapılı ve yapılı olmayan alanlar deseni),

² Çinici, A.-B. (1964), “Orta Doğu Teknik Üniversitesi / Ankara / Mayıs 1964” (Fanzin).

ODTÜ Yerleşkesinin 1961 tarihli Çinici Planı ile temellendirilmiş, bugün yeniden üretilmesi gereken planlama ve tasarım ilkeleri olarak sıralanabilir.

Altuğ ve Behruz Çinici Planı yerleşke peyzajı ve açık mekânların kurgulanmasında bütüncül, detaylı ve hassas yaklaşımlar ortaya koymuştur. Mimarların planlama raporları ve yayınlarından, peyzaj ve açık mekân tasarımına dair ilkelerin yerleşkenin planlama ve mimari tasarım sürecinde oldukça belirleyici olduğunu okumak mümkündür. Raporlarında, bu konuda dönemin mimarlık yaklaşımına olan eleştirel bakışlarını açıkça ifade etmektedirler:

“Binalar arasında mekânlar yaratma sanatı bugün kaybolmuş gibidir. Biz binayı bir pozitif şekil içi kullanılan bir hacim olarak görüyoruz. Bu hacmin etrafındaki diğer kitlelerle kurduğu “DIŞ MEKÂN” bugün genellikle ihmal edilmiştir. Ben forumda bunu yapmak istedim. Bu boş mekânlarda bir pozitif şekil görüp ona iç hacimlerdeki gerilimi, hacim bağlantısını, ışık düzenini vermeye çalıştım”.³

Yapı -içmekân- ve açık alanlar -peyzaj- arasında sürekliliğin esas alındığı mekânsal kurgu, yerleşke planının özgün ve kuvvetli tasarım kararından biri olarak değerlendirilmelidir. Raporlardaki ifadelerin yanı sıra, yerleşkeye ait plan çizimleri ve temsilinde de alışlagelmiş, sınırları çok net yapı-açık alan ilişkilerinin oldukça ötesinde, iç içe geçmiş ve süreklilik içindeki mekân kurgusunu okumak mümkündür (bkz. Şekil 2). Sözü edilen mekânsal süreklilik, farklı nitelik ve ölçekteki peyzaj ve açık mekân tasarımlarıyla desteklenmiştir.

Şekil 2. Altuğ ve Behruz Çinici “ODTÜ Vaziyet Planı” - Kısmi Görünüş: mekânsal süreklilik ve bütünlük.

³ Behruz Çinici, “Ortadoğu Teknik Üniversitesi Kampus Planlaması Raporu” (tarihsiz).

Altuğ ve Behruz Çinici Planı (1961)'nin peyzaj ve açık mekân kurgusunun özgün ilke ve yaklaşımları aşağıdaki ana başlıklar altında değerlendirilebilir:

- **Yapılar ve peyzaj arasındaki süreklilik, etkileşim ve birliktelik:** ODTÜ Ankara Yerleşkesi'nin peyzajının oluşumundaki en önemli belirleyicilerden biri yapılar ve yapıların çevresiyle kurduğu ilişkidir. Yapılar çevreden ve araziden bağımsız düşünülmemiş, yarattıkları farklı derecedeki açıklık-kapalılık, oranlar ve geçirgenlikle insan ölçeğinde bir peyzaj yaratılmasındaki birincil referans olmuşlardır. Bu noktada peyzajı ilk belirleyen ve oluşturan bileşenin, yapılar olduğu söylenebilir. Özellikle bazı yapıların sundukları mekânsal çeşitlilik (yapı girişlerinin mekânlaşması, *alle*'nin uzantısı olarak kurgulanan avlular, vb.) yerleşkenin mekânsal gelişim stratejileri çerçevesinde oluşturulacak ilkelerde yerini almalıdır. (Mimarlık Fakültesi ve Kütüphane yapıları yapı-peyzaj ilişkisinin ayrıntılı biçimde incelenebileceği ve ilkelere yön verecek örneklerdir.)
- **“Ankara Silueti” ve “Ankara Görünüşü”:** Plan çerçevesinde yapıların konumlandırılmasında ve açıklıkların oluşturulmasında manzara esas belirleyici unsurlardan biri olmuştur.⁴ Manzara ve görünüşleri çerçeveleyecek açık mekân tasarımı, bugün, var olan durumda fark edilmesi olanaklı olmayan, ancak özgün planda sıklıkla ele alınan bir tasarım ilkesidir.
- **Yere özgü tasarlanmış açık mekân mobilyaları:** Çekirdek yerleşke alanında mobilyalar, yapılar ve açık mekânlarla birlikte üniversiteye, yerleşkeye ve peyzaja kimlik veren mekânsal bileşenler olarak tasarlanmıştır. Aydınlatma, oturma elemanları ve çeşmeler çevreden bağımsız, sonradan eklenen birer eleman değil, mekânı ve oradaki sosyal hayatı oluşturan temel bileşenlerdir.
- **Peyzaj ve açık mekân detayları:** Yere özgü tasarlanmış yaya yolu, duvar, döşeme ve basamak detayları hem yatay hem de dikey yüzeyler arası sürekliliği sağlayan özgün bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

ODTÜ Ankara Yerleşkesi'nin ana yapılaşma alanı dışında kalan bölümü de doğal çevre olarak yerleşke tasarımının ilk aşamasından itibaren büyük önem taşımıştır. O yıllarda Ankara'nın dışında çok geniş bir alanın kamulaştırılmasıyla ODTÜ'ye tahsis edilmiş olan alan, Çinicilerin kendi ifadeleriyle, manzarası “doğuda Ankara şehri görünüşü, batıda sakin tabiat, güneyde hareketli dağ peyzajları” olan bir alandır. *Alle* etrafında biçimlenen yapılaşmanın yer aldığı bölge dışında kalan alanlarda yerleşkenin inşasının ilk yılı olan 1961 yılından itibaren düzenlenen “Ağaçlandırma Şenliği” ile Ankara için çok değerli bir doğal çevre oluşturulmuştur. Oluşan bu doğal çevre, 1995 yılında ODTÜ'ye Aga Khan Ödülü verilmesinin ana gereksesidir.

Yerleşkenin yapı-açık alan-peyzaj bütünlüğünde oluşmuş yapılaşmış bölümü ve ODTÜ'lüler ile Ankaralıların katkılarıyla ağaçlandırılmış olan doğal çevresinin yanı sıra yerleşke alanında

⁴ Behruz Çinici, “Ortadoğu Teknik Üniversitesi Kampus Planlaması Raporu” (tarihsiz).

yer alan arkeolojik alanlar da yerleşkenin tasarım ve oluşumunda önemli bir rol oynamıştır. Yalınca, Ahlatlıbel ve Koçumbeli’de bulunan bu arkeolojik alanlarda kazılar yerleşkenin kurulmasından çok daha önce 1933 yılında başlamış ve yerleşke inşa sürecinde de devam etmiştir. Bu alanlardan çıkan arkeolojik buluntular *alle* üzerinde yer alan Müze’de sergilenmiş, böylece arkeolojik alanların *alle*’de bir anlamda yansımalarını bularak akademik ve günlük hayatla bütünleşmeleri sağlanmıştır. ODTÜ kuruluşundan itibaren sahip olduğu bu özelliği ile de Türkiye’de yerleşke alanı içinde kendine ait bir arkeoloji müzesi olan tek, dünyada da nadir üniversitelerden biri olarak öne çıkmaktadır.

2 Korunması Gerekli Bir Modern Miras ve Kültürel Peyzaj Alanı Olarak ODTÜ Ankara Yerleşkesi

Türkiye’deki ilk Cumhuriyet Dönemi üniversite yerleşkelerinden ve modern mimarinin önemli temsilcilerinden biri olan ODTÜ Ankara Yerleşkesi, mimari, estetik ve teknik değeriyle modern mirasın önemli temsilcisi olan bir yapıyı çevreyi oluştururken, Kemal Kurdaş ve Alaaddin Egemen öncülüğünde başlatılan ağaçlandırma çalışmaları doğal çevrenin oluşumunu sağlamıştır. ODTÜ Ankara Yerleşkesi, 1963’den bu yana üniversitede verilmekte olan eğitim ile sunulmakta olan sosyal ve kültürel olanak ve etkinliklerin zemini ve bütünleşik bir parçası olmuştur. Bu nedenle ODTÜ Ankara Yerleşkesi toplumsal bellekte önemli bir yere sahiptir. Eğitsel, sosyal ve kültürel değerleri, toplumsal bellekteki yeri, nitelikli doğal ve yapıyı çevresi, sahip olduğu arkeolojik alanları ile ODTÜ Ankara Yerleşkesi, Ankara için olduğu kadar Türkiye için de önemli bir kültürel peyzaj alanıdır. Bütün bu özellikleri ile ODTÜ Ankara Yerleşkesi dünya mirası olarak değerlendirilme potansiyeline de sahiptir. Ancak bunun için sahip olduğu değerlerin sistematik olarak saptanması ve değerlendirilmesi gereklidir.

ODTÜ Ankara Yerleşkesi doğal, arkeolojik, mimari, teknik, estetik, eğitim ve sosyal tarih değeri gibi birçok değere sahiptir. Bu değerler bütüncül bir yaklaşımla ve “çoklu değer” anlayışına göre sistematik bir şekilde ele alınmalı ve değerlendirilmelidir. Bu noktada ilk aşama olarak, bir kültürel peyzaj alanı olan ODTÜ Ankara Yerleşkesinin korunması için ileride yapılacak her türlü çalışmaya temel altlık olacak şekilde, yerleşkenin var olan değerlerini sistematik olarak saptayıp belgeleyecek “ODTÜ Ankara Yerleşkesi Mekânsal Değer Bilgi Sistemi”nin oluşturulması gereklidir. Bunu tüm somut ve somut olmayan değerlerle, sorun, tehdit ve gereksinimlerin tüm paydaşların katıldığı bir süreçle değerlendirilmesi sonucunda geliştirilecek ilke, strateji, eylem ve projeleri detaylı bir şekilde tanımlayan, “ODTÜ Ankara Yerleşkesi Koruma ve Gelişim Yönetim Planı”nın hazırlanması izlemelidir. ODTÜ Ankara Yerleşkesi’nin bir kısmı doğal ve arkeolojik sit olmakla birlikte çok önemli bir modern miras ve kültürel peyzaj alanı niteliği taşıyan Altuğ ve Behruz Çinici’nin tasarımı doğrultusunda inşa edilmiş olan yerleşim alanı koruma statüsüne sahip değildir. Ancak tüm bu değerleriyle hem Türkiye hem de dünya için kültürel miras niteliğine sahip olan bu yerleşkeye, bu statüye sahipmiş gibi yaklaşılmalı ve ele alınmalıdır.

3 ODTÜ Ankara Yerleşkesi Mekânsal Strateji ve Tasarım Yaklaşımı

3.1 Koruma, Geliştirme ve Yönetim Stratejisi

Üniversite yerleşkeleri, ‘yer’ ve ‘kurum’ kimliğinin oluşumunda etkili olan ve korunması gereken somut ve somut olmayan birçok değerlere sahiptirler. Öte yandan, sürekli gelişen ve dinamik alanlardır. Bu nedenle, yerleşkenin hem bütünlüğünü ve değerlerini korumak, hem de gelişim ihtiyaçlarına cevap vermek üzere koruma-gelişim ilişkisini ve dengesini göz önünde bulunduran ve katılımcı bir süreçle hazırlanan ‘yerleşke koruma yönetim stratejisi’nin olması büyük önem taşır.

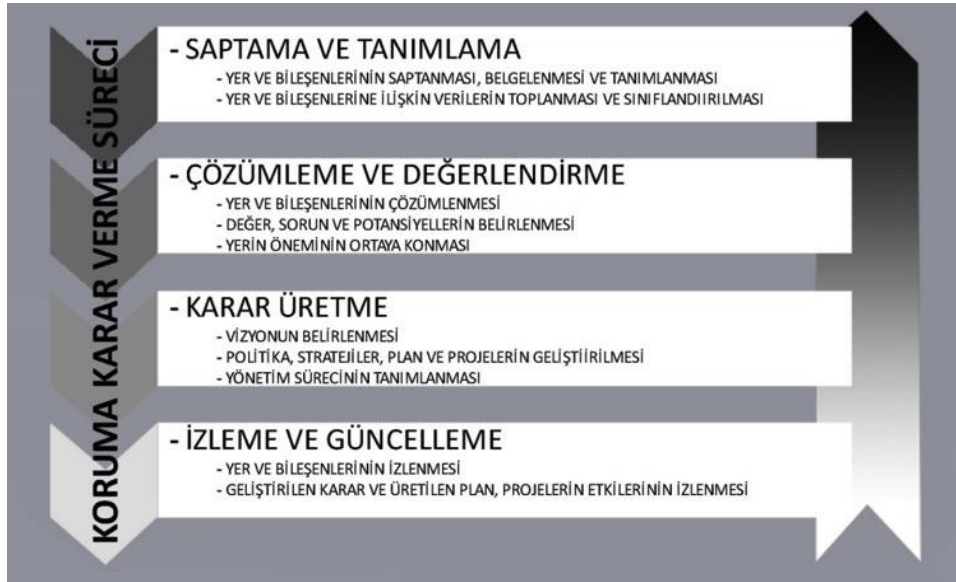
Somut ve somut olmayan birçok farklı değeri barındıran bir modern miras ve kültürel peyzaj alanı olan ODTÜ Ankara Yerleşkesi’nin korunması ve geliştirilmesi de bütüncül bir koruma yönetim süreci olarak ele alınmalıdır. Bu sürecin ilk aşaması ODTÜ Ankara Yerleşkesi’nin somut ve somut olmayan bileşenlerinin saptanması, belgelenmesi ve tanımlanmasıdır. Bu da farklı yöntemlerle, farklı ölçek, yapı ve nitelikteki verilerin toplanmasını ve ileriki aşamalarda kullanılabilecek şekilde yapılandırılmasını gerektirir. Bu aşamada yerleşkede bulunan yapı ve açık alanların mimari belgelemesinin yapılması ve yerleşke için bir mekânsal bilgi sistemi oluşturulması önemlidir.

Bir şeyin korunması, paydaşlarının o şeyi değer olarak görmesine bağlıdır. Bu nedenle bir kültür varlığını önemli kılan, sahip olduğu değerler bütünüdür. Değer kavramı yazında; eskilik, anı, kullanım, yenilik, bilim, nadirlik, kimlik, işlev ve eğitim değerleri ile tarihi, estetik, sosyal (manevi, politik, ulusal ve kültürel) ve teknik değerler olarak ele alınmaktadır. Paydaşların bu bütünün her bir bileşenini algılaması ve değer görmesi çok önemlidir. Parçacı ve tek yönlü yaklaşımlar bu çoklu değer sisteminin bütünlüğünü bozar. Bu nedenle, koruma yönetim sürecinin ikinci aşamasında toplanılan verilerden yararlanılarak yerleşkenin çözümlenmesi ve değerlendirmesinin yapılması gerekir. Bu da yerleşkenin somut ve somut olmayan değerlerinin saptanarak yerin öneminin ortaya konulmasını; bu değerlerin karşı karşıya oldukları tehdit ve sorunlarla birlikte potansiyellerinin belirlenmesini; yerleşkenin gelişim gereksinimlerinin ortaya konulmasını içerir. Bunu takip eden karar üretme aşaması ise yerleşkenin değerlerinden hareketle mevcut değerleri korumak, sürdürmek ve yeni değerler oluşturmak amacıyla vizyon belirlenmesini, politika, stratejiler, plan ve projelerin geliştirilmesini kapsar. Bu sürecin son aşaması izleme ve güncellemedir. Bu aşamada, verilmiş olan kararların alana etkisi ve alandaki değişimler izlenerek belirli aralıklarla güncellemeler yapılır. (bkz. Şekil 3.)

Yerleşkenin bütünü gibi, yerleşkede yer alan Altuğ ve Behruz Çinici tarafından tasarlanarak inşa edilmiş yapıların her biri Modern Mimarlık akımının Türkiye’deki ve dünyadaki önemli örneklerinden olmaları nedeniyle korunması gerekli birer kültürel mirastır.

Bu nedenle bu yapılar, disiplinlerarası ortak çalışma ile yürütülen, kapsamlı ve çok yönlü bilgiye dayalı saptama, değerlendirme, karar verme, uygulama ve kontrol süreçlerini içeren bilimsel bir mimari koruma proje ve yönetim süreci kapsamında ele alınmalıdırlar. Yapılara ilişkin koruma, gelişim ve yönetim stratejisinin esası bu önemli modern miras yapılarının,

günümüzün beklenti ve ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde fiziksel varlıklarını sürdürmelerini ve gelecek nesillere somut ve somut olmayan değerleriyle aktarılmasını sağlamaktır. Bu süreç, yapının ve bağlamının bugüne kadarki tarihsel sürekliliği içinde bilimsel bir yaklaşımla ele alınarak, değerlerinin, sorunlarının ve potansiyellerinin saptanmasını; sorunları çözecek ve sorun kaynaklarını ortadan kaldıracak müdahalelerin ve müdahale süreçlerinin tanımlanmasını; belirlenen müdahalelerin uygulanmasını; uygulama sonrası sürekli izlenmesini ve kontrolünü kapsar.

Şekil 3. Koruma karar verme süreci

3.2 Stratejik Dönüşüm, Gelişim ve İyileştirme

Türkiye’de çağdaş üniversite yerleşkesi planlama ve tasarımında öncü-örnek rolü üstlenmiş olan Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nin büyüyerek gelişirken bugüne dek deneyimlediği yüksek nitelikli eğitim, araştırma ve yaşam mekânı yaratma geleneğini sürdürmesi amacıyla gelecekteki tasarım uygulamalarını yönlendirecek temel ilkeler şunlardır:

- **Mekânsal kurguda bütünlük:** Yerleşkenin geçmişinden gelen özgün tasarım yaklaşımı, günümüz ve gelecekteki yapı(laşma) süreçlerinde göz önünde bulundurularak, yeni gelişim alanları mekânsal kurgusunda bütünlüğün gözetilmesi.
- **Tarihsel süreklilik:** Tarihi yerleşkenin fiziksel olarak korunması, özgün tasarım ilkelerinin yorumlanarak gelişim alanlarında yeniden üretilmesi, fiziksel peyzaj öğelerinin (yer döşemeleri, merdiven ve duvarlar, vb.) düzenli bakım ve onarımının sağlanması, doğal öğelerin bakımı ve geliştirilmesi, ana yaya omurgasının özgün sert zemine zarar veren taşıt erişiminden tamamen arındırılması.
- **Erişilebilirlik:** Yerleşke kullanımları arasında hızlı, etkin, rahat ve eşitlikçi erişim olanaklarının geliştirilmesi (yerleşke, teknopark, eğitim, hazırlık, spor salonu, ODTÜKent, yurtlar arası kesintisiz ulaşım).

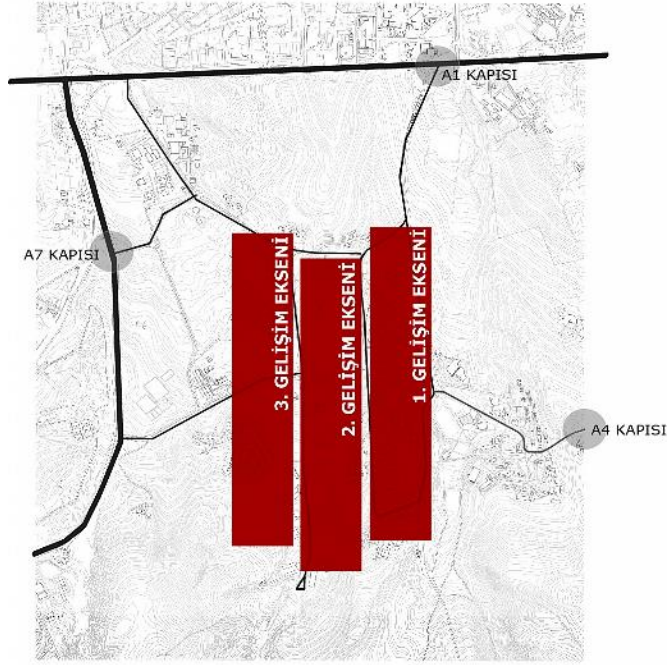
- **Kullanıcı güvenliği:** Yerleşkede kullanılan ürün ve sistemlerin kullanıcı güvenliği açısından değerlendirilmesi, kaza risklerini en aza indirecek önlemlerin alınması.
- **Kullanılabilirlik:** Yerleşkede kullanılan ürün ve sistemlerin kullanıcı deneyimi, kullanılabilirlik, işlevsellik, anlaşılabilirlik ve kullanıcı memnuniyeti gibi ölçütler açısından değerlendirilmesi.
- **Doğal sürdürülebilirlik:** Yapı ve yapılaşma koşullarının doğayla birlikte tanımlanması, CO₂ salınımını en aza indirecek önerilerin geliştirilmesi ve yerleşke içindeki ve dışındaki ekosistemi bir bütün halinde düşünerek eksik bağlantıların onarılması, var olanın geliştirilmesi, kullanım düzeyi düşük sert zeminlerin ağaçlandırılması, alternatif enerji üretim-kullanım tekniklerinin geliştirilmesi.
- **Sosyal sürdürülebilirlik:** Kıyıda kalmış alan kullanımlarının ve programların genel hareket sistemi ile bütünleştirilmesi, toplanma ve buluşma alanlarının, ortak çalışma alanlarının artırılması, çok-disiplinli bir etkinlik mekânları örüntüsünün oluşturulması.
- **Katılım:** Yapı ve alan ölçeğinde yerleşkenin geleceğine dair her türlü mekânsal düzenleme ve yapılaşma kararlarının ODTÜ'nün tüm ilgili birimlerinin katılımına açık bir süreç içerisinde ele alınması ve bu sayede yerleşkeye yönelik sahiplik duygusunun geliştirilmesi. Tasarım sürecinin katılımcı tasarım ilkelerine uygun şekilde kurgulanması ve farklı paydaşların sürece katılımının sağlanması.

4. Yapılaşma

4.1 Gelişim Bölgeleri ve Alanları

Yerleşkenin var olan durumda yapılaşmış olan alanları ve gelecekte gelişebilecek bölgelerine dair stratejik tasarım yaklaşımı üç temel eksen üzerinde ele alınmıştır. Kuzey-güney doğrultusunda uzanan bu üç eksen, yerleşkenin var olan yapılaşmış alanları, bu alanların mekânsal ihtiyaçları ve yerleşkenin topografik verilerinden yola çıkılarak tanımlanmıştır. Buradaki amaç, geçmişte üretilmiş tasarım kararlarına, özellikle yaya omurgası üzerinde sadık kalınarak, yeni gelişim alanlarında bu tasarım yaklaşımı temel alınarak yerleşkenin mekânsal bütünlüğünün sağlanmasıdır.

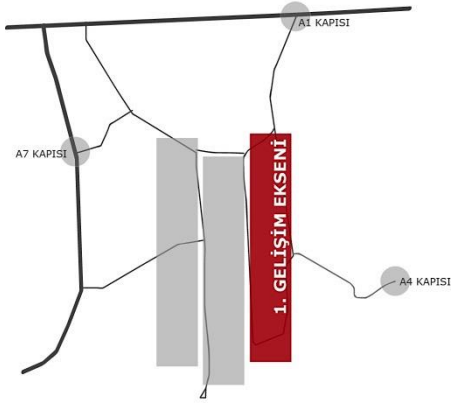
Bu doğrultuda üst bağlayıcı gelişim şeması olarak üretilen üçlü eksen kurgusu, her biri kendi içerisinde yaya dolaşımı ile araç ulaşım ve dolaşımına sahip, doğu-batı hattındaki (yaya) bağlantıları ile güçlendirilmiş alt bölgeler tanımlanmaktadır. (bkz. Şekil 4).

Şekil 3. ODTÜ yerleşkesi üçlü gelişim eksenleri kurgusu

1. Eksen: Ana Yerleşke Dilimi

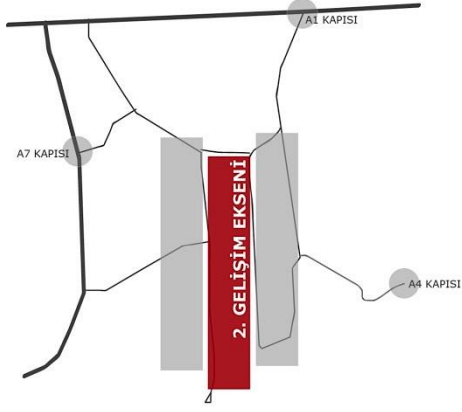
Tanım: 1961 Çinici Planı ile gelişen ve üzerinde yerleşkenin temel eğitim ve araştırma birimlerini barındıran eksendir. İçerisindeki ana yaya omurgası ve bu omurgaya dışardan araç erişimi sağlayan çevre yolu ile tanımlı belirgin bir yapılaşma yoğunluğuna erişmiş dilimdir.

Gelişim ilkeleri: Dilimin temel biçimlendirici öğesinin *alle* olması nedeniyle gelecekteki yeni mekânsal oluşumların yapılaşma kararlarının söz konusu yaya eksenine referansla ortaya konulması gerekmektedir. Bu eksen üzerinde yer alacak her yeni yapının 1961 planı ile oluşturulmuş yerleşim dokusunun özgün niteliğine zarar vermeyecek; ona katkıda bulunacak nitelikte olması, temel tasarım ilkesi olarak benimsenmelidir.

2. Eksen: Geçiş Dilimi

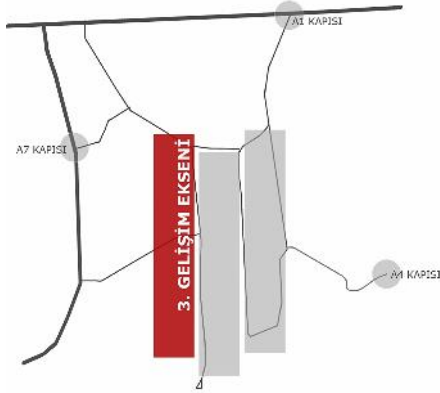
Tanım: Yerleşkenin özgün planında yer alan çevre yoluyla yapılaşma alanı tanımlama stratejisine sadık kalmakla birlikte, iç gelişimi herhangi bir bütüncüllüğe konu olmayan ikinci gelişim eksen, yerleşkenin gelecekteki mekânsal büyüme kurgusu için bir ara-geçiş bölgesidir.

Gelişim ilkeleri: Alan büyük oranda ağaçlık bölgenin içerisinde yer almakta olup ana yaya omurgasına doğu-batı doğrultusundaki yatay yaya bağlantıları ile daha güçlü bütünleştirilmesi önerilmektedir. Yol boyunca görece dağınık bir oturma sahne yapıları kuzey-güney doğrultusunda bağlayacak ikincil yaya hatlarının oluşturulması öngörülmektedir. Ancak, dilimin topografik özellikleri göz önünde bulundurulduğunda yaratılacak olan ikincil yaya hattı ile ana yaya omurgası arasında doğu-batı doğrultusunda, yatay bağlantıların sağlanması öncelikli hedeflerden biri olmalıdır.

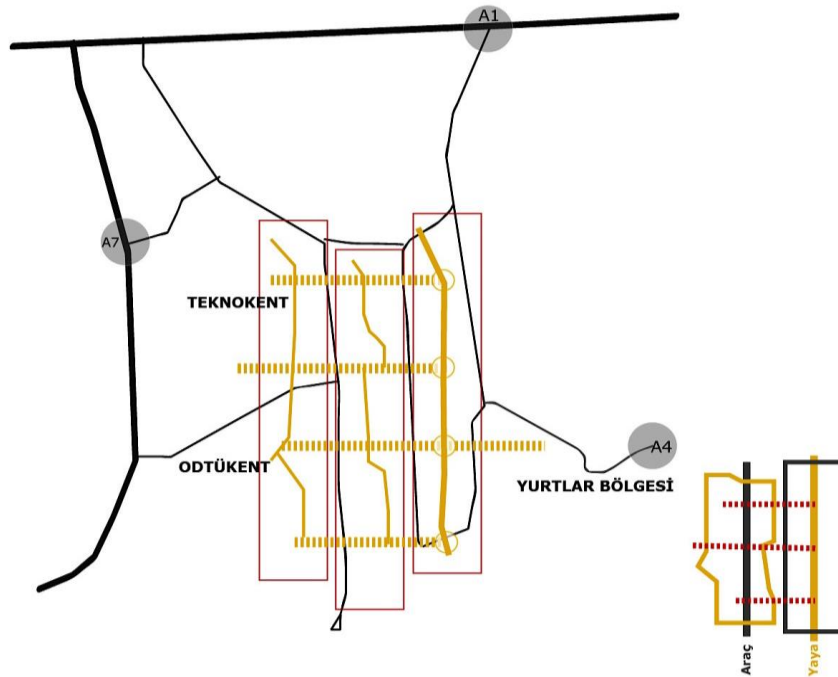
3. Eksen: Teknopark - ODTÜ Kent Dilimi

Tanım: Teknokent, ODTÜ Kent ve yeni yurtlar bölgesini kapsayan eksen, ana yaya omurgası ve eğitim yapılarına görece uzak olan ancak yoğun yapılaşmış ve gelecekteki yapılaşmalara da açık olan bir bölgedir.

Gelişim ilkeleri: Geçiş diliminde önerilen ikincil yaya hattı, bu alandaki yaya dolaşımıyla birleşerek ortalarındaki araç omurgasını çevreleyecektir. (bkz. Şekil 5.) Eksen içerisinde oluşturulacak yaya ekseninin, hem yurtlar bölgesinden kuzeye gezinti yolu; hem de Teknokent içerisinde gereksinim duyulan yaya omurgası olarak işlev görmesi öngörülmektedir.

Yerleşkenin var olan durumunda yapılaşmış ve yakın gelecekte yapılaşması sürececek alanları, kuzey-güney doğrultulu üç temel gelişim eksenini üzerinde doğrusal dilimler halinde ortaya çıkarmaktadır. Yeni gelişim alanlarının da tıpkı birinci gelişim diliminde olduğu gibi yaya eksenleri aracılığıyla örgütlenmesi önerilmektedir. Bu dikey gelişim dilimlerini kendi içinde bütünleştirecek ve özgün gelişim yaklaşımını yeniden üretecek iki ayrı ek yaya eksenini önerilmektedir. Öneri yaya omurgaları, birinci gelişim eksenini içerisinde yer alan merkez yaya omurgası (*alle*) kadar baskın olmayan, iki yeni gelişim eksenini üzerindeki yeni kullanımları bütünleştirmeyi amaçlamaktadır. (bkz. Şekil 5.)

Şekil 4. ODTÜ yerleşkesi gelişim eksenleri arası bütünleştirici bağlantılar ve öneri bütüncül taşıyıcı sistem.

Yerleşkenin mekânsal yayılımının kuzey-güney hattında devam etmesi bu üç alanın bağlantısının zayıflamasına neden olmuştur. İkinci gelişim ekseninde bulunan topografik farklılaşma göz önünde bulundurularak, ikinci ve üçüncü eksen içerisindeki önemli yapı ve odak noktalarından geçen doğu-batı yönünde bağlantılar sağlanması önemsenmektedir. Yerleşke içinde etkileşim ve erişim olanaklarının etkin biçimde kullanılması ve yerleşke bütünlüğünün sağlanması için bu bağlantıların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu yatay bağlantıların, çekirdek yerleşke alanında son bulması uygun görülmektedir. Böylece yerleşkenin var olan yaya omurgası ve yeni gelişim alanları dikey ve yatay eksenlerde yaya ve araç ulaşım-dolaşım hatlarıyla örülmüş olacaktır. Bu örgünün amacı, birinci gelişim ekseninde var olan özgün yaya ve araç erişim şemasını, yeni gelişim eksenlerinde ters-yüz ederek kullanmaktır. (bkz. Şekil 5. sağ alt şema) Diğer bir deyişle bu eksenlerin ortasından geçen bir araç yolu ile bu ekseni çevreleyen yaya bağlantılarının oluşturduğu bir yeni ‘omurga’ kurgusu, yerleşkenin gelecekteki biçimlenişi için önerilen üst mekânsal bir yapı niteliğindedir.

4.3. Kapasite (Büyüklik)

2015 tarihli ODTÜ Koruma Amaçlı İmar Planı'nda öngörülen yapıli alan yaklaşık 1.545.000 m² olup; alanın bütününü için verili emsal değeri 0.75'tir. Emsale bağıli toplam (kapalı) yapı alanı izni yaklaşık 1.159.500 m²'dir. Halen var olan toplam yapıli alan ise yaklaşık 605.000 m²'dir.

Çekirdek yerleşke alanının üzerinde bulunduğı birinci gelişim ekseninde ortaya çıkan gereksinimler dâhilinde olası yapılaşma alanları Şekil 6'da verili plan şemasında belirlenmiştir.

Alan içerisinde yer alması olası yapılaşmalar için temel tasarım ölçütü, yerleşkenin özgün dokusunun karakteristik yapı çözünürlüğünün korunmasıdır. Buna göre yeni yapılar için maksimum taban alanı belirlenmemiş olup işaret edilen gelişme noktalarının kapasitesinin göz önünde bulundurulması ile sınırlandırılması önerilmektedir.

4.4. Biçim ve Program

Yönetim / eğitim birimleri ve sosyal tesislerin yer aldığı birinci gelişim eksenli üzerinde üç ayrı nokta olası gelişim alanı olarak belirlenmiş olup yapılan incelemelerde bu noktaların bağımsız ve ek yapılaşma seçeneklerine uygun olduğu görülmüştür. Bu noktalarda yer alabilecek yeni yapıların tümünde var olan mimari dile duyarlılık önemsenmektedir. Bu duyarlı tasarım yaklaşımı, var olan yapıların biçimsel (kompozisyonel) niteliklerine uyumlu olmakla birlikte biçimsel (stilistik) yeni yaratıcı yorumlara açık niteliktedir. Ortaklaşan merkezi programları ihtiva eden yeni yapılar için (bağımsız yapı veya ek yapı) yükseklik sınırı getirilmemekle beraber, yeni yapılaşma alanlarında, yerleşkenin genel silüetine duyarlı bir yaklaşımın esas alınması öngörülmektedir.

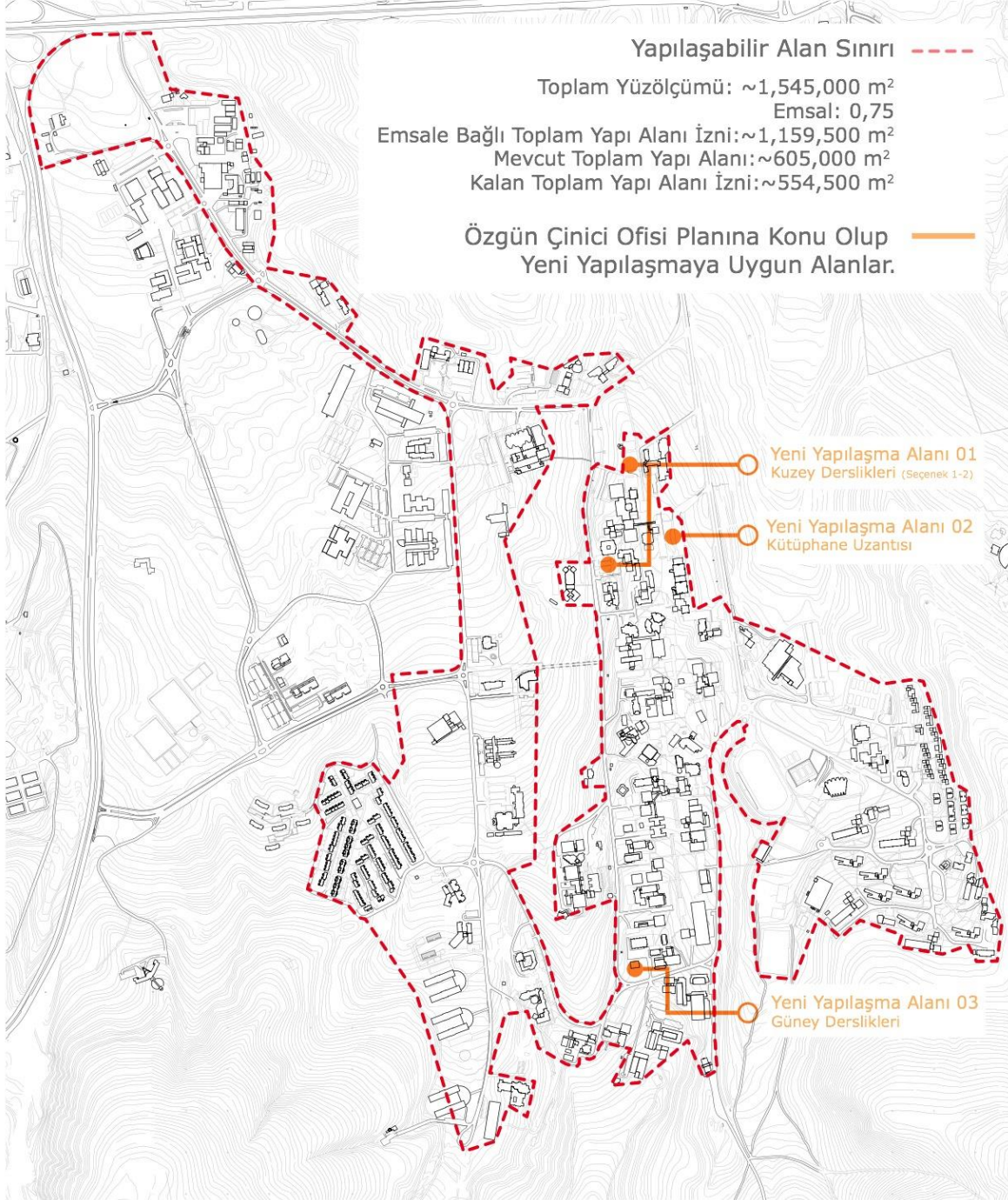
Birinci gelişim eksenli içerisinde belirlenen üç ayrı yapılaşma noktası,

- Yeni Yapılaşma Alanı 01_Kuzey derslikleri,
- Yeni Yapılaşma Alanı 02_Kütüphane Uzantısı,
- Yeni Yapılaşma Alanı 03_Güney derslikleri olarak öngörülmektedir.

ODTÜ Ankara Yerleşkesi'nin sağlıklı gelişimi için, gelecekteki yapılaşma sürecinin, mekânların verimli kullanımı ilkesi göz önünde bulundurularak yönetilmesi önerilir. Akademik birimlerin kullanımına tahsis edilen mekânların tek bir birimin hizmetine tahsis edilmesinin mekânların kapasitelerinin altında kullanılmasına neden olduğu gözlenmektedir. Ayrı eğitim birimlerinin çoğunlukla farklı dersliklerde yürüttüğü eğitim süreci işlevsel olarak çoklu kullanıma, bilimsel olarak da çok-disiplinli birlikteliklere engel teşkil edebilmektedir. Bu durumu iyileştirecek stratejik mekânsal yaklaşım, inşa edilecek yeni yapıların (derslik, kütüphane, laboratuvar vb.) farklı birimlerce ortak kullanımının sağlanmasıdır.

Buna bağıli olarak merkez kütüphane gibi, ortak kullanımları içeren yapılarla ilişkili yeni yapılarda, olanak verdiğince öğrenci sosyal tesisi, çoklu çalışma ve toplantı odaları, seminer ve benzeri etkinlikler için amfi ve sergi salonları ve kafeler gibi farklı kullanım alanları ile karma nitelikli programların ve farklı akademik birimlerin ortak kullandıkları mekânsal altyapının sunulması özendirilmelidir.

ODTÜ YERLEŞKESİ YAPILAŞMA TABAN ALANLARI VE YAPI YÜZÖLÇÜMLERİ

Şekil 5. Birinci gelişim ekseninde gereksinimler dâhilinde yer alabilecek öneri yapılaşma alanları.

4.5 Mimari Tasarım Yaklaşımları

Yerleşke içinde yeni yapılaşmaya konu olan alanlar için iki ayrı mimari tasarım kapsamı belirlenmiştir:

- Bağımsız Yapı / Yapı Uzantısı,
- Yapı İçi Değişiklik.

4.5.1. Bağımsız Yapı / Yapı Uzantısı:

Yerleşke içerisinde bağımsız yapı / yapı uzantısı niteliğindeki her yapının mimari projesi yarışmalar yoluyla elde edilir.⁵ Bu yaklaşım, ODTÜ'yü ulusal ve uluslararası tasarım camiasına açacağı gibi; Altuğ - Behruz Çinici Planı ile üretilen mekânsal ve mimari kalitenin çağdaş mimarlığın yeni yorumları ile geleceğe taşınmasını sağlayacaktır. Bu aynı zamanda, tarihsel gelişim süreci içinde mimari yarışmayla yapı elde etme pratiğini defalarca deneyimlemiş olan öncü bir kurumun, bu geleneği devam ettirmesi açısından da önemlidir. Bağımsız yapı / yapı uzantısı tipi mimari tasarımlar, kendi iç programına sahip; var olan başka bir yapı ile fiziksel bir teması olan ya da olmayan yeni yapıları kapsamaktadır. Bağımsız yapı / yapı uzantısı türünde mimari tasarım projelerinde göz önünde bulundurulması gereken temel tasarım ilkeleri şunlardır:

- Yapının içinde bulunduğu bağlamla kuracağı fiziksel, işlevsel, mekânsal, görsel ve sosyal ilişkilerin gözetilmesi,
- Yakın çevresindeki / eklemlendiği yapılarla uyumlu yapı hacmi ve taban alanı,
- Ana yaya eksenini üzerindeki yapılaşma noktalarında *alle* ile mekânsal bütünleşme ve *alle* 'deki değerlerin ve tasarım yaklaşımlarının göz önüne alınması,⁶
- Yakın çevresindeki yükseklik ve açık alan örüntüsüne duyarlı biçimlenme.

4.5.2. Yapı İçi Değişiklikler

Mimarlık eserlerinde korumanın şartları, kapsamı ve sınırlarının belirlenmesi yarar dengesinin sağlanması bakımından büyük öneme sahiptir. Bu bağlamda, değişikliğin ölçeğine bağlı olarak, kurulması salık verilen ODTÜ Mekânsal Strateji ve Tasarım Danışma Komisyonu'na bağlı alt çalışma grupları belirlenip kararların ivedilikle alınmasının sağlanması önerilmektedir. Yapı içi değişikliklerin proje ölçeği dikkate alınarak proje müellifi tasarım ya da uygulama projesi ile yaşama geçirilmesi zorunludur.⁷ Uygulama projelerinde de kampüs geneli için ortak bir dil

⁵ Çinici Ofisi tarafından hazırlanmış olan vaziyet planının kapsadığı bölgedeki yeni bağımsız yapı/yapı uzantılarının projelerilmesinde, yarışmacı olmadığı takdirde Çinici Ofisi temsilcisi/leri danışman ve/veya asli jüri üye olarak davet edilir.

⁶ Örneğin Yeni Yapılaşma Alanı 02'deki Kütüphane Uzantısı için, *alle*'den kente bakı verecek şekilde tasarlanmış bu özel alanda *alle* 'den ve Kütüphane'nin bu alana komşu okuma salonlarından kent algısını engellemeyecek bir yapılaşma hedeflenmelidir.

⁷ Yapının mimari niteliği ve algısını etkileyecek değişiklikler hususunda müellifi ile yakın işbirliğine gidilerek, danışılır ve uygun olan durumlarda proje hizmeti alınır. Mimarlık Fakültesi Binası'nın Çinici Mimarlık Ofisi nezdindeki simgesel önemi göz önünde bulundurularak, yapının bağlamıyla kurduğu ilişkiyi ve algısını etkileyecek yakın komşuluğundaki ve/veya ek niteliğindeki mimari değişiklikler hususunda da Çinici Mimarlık Ofisi ile yakın işbirliğine gidilir.

oluşturulması gerekmektedir. Yapı içi değişiklik ile uygulanan, yerleştirilen tasarım elemanının yerleşke içerisindeki diğer yapılarda da kullanım potansiyeli taşıması durumunda elemanın ürün tasarımı yarışması ile projelendirilmesi tercih edilmelidir. Yarışma sonuçlarını belirleyecek komisyon kararlarına bağlı olarak yapı içi değişiklikler şekillenebilir. Bina mobilyaları ve hareketli hareketsiz içmekân tefriş elemanlarının standardizasyonu elde edim sürecinde kolaylık sağlayacağı gibi kullanıcılara sunulan eşit konfor şartları açısından da önem arz etmektedir.

Yapı içi değişiklik olarak adlandırılan çalışmalar, var olan yapılar içerisinde yapılacak tekil değişiklikleri kapsamaktadır. Bu kapsam içerisinde yer alacak başlıklar şunlardır:

- Yapının özgün şema, eleman, strüktür ve malzemesine ilişkin değişiklikler,
- Kullanım değişikliğinin gerektirdiği mekânsal ve eleman ölçeğindeki değişiklikler,
- Ömrünü tamamlaması ve bakım gerekmesi durumunda ya da kullanıcıların konfor koşullarını artırmak amacıyla ısıtma-soğutma, aydınlatma, temiz ve pis su sistemlerine ilişkin yapılması düşünülen değişiklikler,
- Standart ve yönetmeliklerin değişmesi ile var olan yapı stokuna uygulanması gereken değişiklikler (bina enerji performans yönetmeliğinin değişmesi, yangın yönetmeliğinin değişmesi, engelsiz mekân tasarım ilkelerinin gereklilikleri vb.)
- Derslikler, stüdyolar, laboratuvarlar, ortak mekânlar, öğretim elemanı ofisleri, idari ofisler, ıslak mekânlar gibi alanlarda kullanılacak mobilya vb. elemanlara ilişkin değişiklikler

Yapı içi değişiklik kapsamına giren tüm tasarım değişikliklerinin uyması gereken temel ilkeler şunlardır:

- Her değişiklikte yapının var olan mekânsal kurgu ve mimari diline duyarlı bir yaklaşımın geliştirilmesi,
- Değişikliğin var olan yapıya en az fiziksel etki ile yapılması,
- Farklı zamanlarda yapılan değişikliklerde ortak tasarım dilinin geliştirilmesi,
- Kullanıcı güvenliği ve konforunun sağlanması.

4.5.2.1. Bakım

Yapının yaşamını sürdürmeyi amaçlayan, tasarımda, malzemede, strüktürde, mimari öğelerde değişiklik gerektirmeyen değişikliklerdir.

Bina bakımının en temel iki özelliği:

- Dönemsel olarak uygulanması,
- Yapının tasarımında-strüktüründe ve malzemesinde değişiklik yapılmamasıdır.

Çatı aktarımı, oluk onarımı, boya, badana yapılması, tefriş elemanları kapsamında ele alınabilecek aydınlatma, ısıtma ve havalandırma elemanlarının bakımı ve değişimi, kapı kollarının değişimi, vb., bu başlık altında ele alınmalıdır.

Bakım uygulamaları, Komisyon görüşü çerçevesinde yapılmalıdır. Bakım öncesi ve sonrası durum, rapor ve fotoğraflarla saptanarak Komisyona verilmelidir.

4.5.2.2. Basit Onarım

Yapı ömrünü artırmayı amaçlayan, tasarımda, malzemede, strüktürde ve mimari öğelerde değişiklik gerektiren değişikliklerdir.

Bu kapsamda iki farklı uygulama yaklaşımı söz konusudur:

- Özgün malzemeyi onararak tekrar kullanmak,
- Eski ile uyumlu günümüz malzemesini kullanmak.

Yapıların ahşap, madeni, taş vb. çürüyen ya da bozularak eksilen mimari öğelerinin, özgün biçimlerine uygun olarak aynı malzeme ile değiştirilmesi, bozulan iç ve dış sıvaların, kaplamaların, renk ve malzeme uyumu sağlanarak, özgün biçimlerine uygun olarak yenilenmesi en temel basit onarım çalışmalarıdır. Yapı cephe elemanlarının değiştirilmesi, iç mekânlardaki kaplamaların, kapıların, merdivenlerin, yapı sabit mobilyalarının değiştirilmesi, ıslak mekânların bakım ve onarımı, klima düzenlemelerinin yapılması vb. yine bu kapsam içerisinde ele alınmaktadır.

4.5.2.3. Esaslı Onarım (Restorasyon)

Yapının günümüze ulaşmış sosyo-kültürel ve tarihi kimliğini oluşturan mekânsal, biçimsel ve yapısal özellikleri ve çevre içindeki özgün konumunun, gerek görülen esaslı onarım programı ile korunması salık verilmektedir. Bu işlemlerde yapının var olan fiziksel durumuna göre değişikliğin biçimi ve nitelikleri Komisyon tarafından saptanmalıdır. Uygulama bitince, ilişkin rapor ve fotografik belgeler Komisyona sunulmalıdır.

4.5.2.4. Sağlamaştırma

Strüktürde oluşmuş bozulmalar (duvar çatlakları, döşeme-duvar bağlantılarının açılması) sağlamaştırma türü değişikliğe konu olmaktadır. Bu kapsamda farklı uygulama teknikleri aşağıdaki gibidir:

- Var olan yapı elemanını çıkartıp yerine yenisini koymak,
- Var olanı onararak sağlamaştırmak (kiriş ve destek takviyesi / kesit büyütme vb.).

Sağlamaştırma uygulaması, Komisyon görüşü çerçevesinde yapılmalı; uygulama bitince ilişkin rapor ve fotografik belgeler Komisyona sunulmalıdır.

4.5.2.5. Bütünleme

Yapının yıkılmış, çökmüş olan kısımlarının yeni malzeme ile tamamlanması işlemidir. Dikkate alınması gereken temel hususlar şunlardır:

- Yapının yıkılmamış kısmına zarar verilmemesi,
- Yeni malzeme ile yapıldığının belli olması,
- Yapının özgünlüğünü değiştirici uygulamalardan kaçınılmasıdır.

Bütünleme uygulaması, Komisyon görüşü çerçevesinde yapılmalı; uygulama bitince ilişkin rapor ve fotografik belgeler Komisyona sunulmalıdır.

5. Ulaşım ve Dolaşım Sistemi

ODTÜ yerleşkesi tasarım ilkeleri, ölçeği ve topografyası düşünüldüğünde temelde yaya dolaşımına dayanan bir ulaşım sistemine sahiptir. Yerleşkede yaya dolaşımı öncelikli ulaşım sistemidir. Kullanımlar arası mesafeler arttıkça kademeli olarak önce yaya, sonra bisikletle ulaşım, sonrasında toplu taşıma ve en sonunda da özel araçla ulaşım olanakları sağlanmalıdır. Özel araç kullanımını özendirecek uygulamalardan kaçınılması ve özel araç kullanımını sınırlayıcı düzenlemelere gidilmesi öncelikli görülmektedir.

ODTÜ Yerleşkesi içerisinde önümüzdeki dönemde yaşanacak gelişim ve dönüşüm dinamiği ile uyumlu ulaşım stratejilerini yaya ve bisikletli ulaşımı, toplu taşıma ve otomobil (özel araç) olmak üzere dört ana başlık altında tanımlamak olanaklıdır:

5.1. Yaya Dolaşımı Stratejisi

ODTÜ Ankara Yerleşkesi, ilk kurulduğu dönemden itibaren yaya öncelikli bir mekânsal tasarım ve planlama yaklaşımına konu olmuştur. Gelecekte de bu yönde bir yaklaşımın yeni tasarım araç ve teknikleriyle yeniden uygulanması kaçınılmazdır. Yukarıda ‘bağlantılar’ bölümünde ifade edilen yeni yaya eksenleri ve bağlantıları ile *alle* olarak adlandırılan ana yaya omurgası sistemi güçlendirilerek yeniden üretilmektedir. Yeni gelişim alanlarının da bir yaya omurgası çevresinde örgütlenmesi ve var olan yaya omurgasıyla bağlantısının güçlü biçimde sağlanması yalnızca tarihsel olarak uyulması gereken bir tasarım ilkesi olarak değil, yerleşke içindeki ulaşım sisteminin etkin ve sürdürülebilir biçimde çalışması için de bir gerekliliktir.

Var olan ve yeni oluşturulacak yaya eksenleri üzerinde evrensel tasarım ilkeleri gereği hareket kısıtı olan kullanıcılara öncelik verilmesi gerekmektedir. Buna yönelik öncelikli olarak ana yaya ekseninde engelli kullanıcıların hareketini rahatlatarak iyileştirici düzenlemelere gidilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, engelli ve engelsiz yayayı aynı mekânsal düzlemde bir arada tutacak kapsayıcı (*inclusive*) tasarım stratejileri geliştirilmelidir. Bunun için gereken yerlerde kaldırımların genişletilmesi ve sürekli/hemzemin geçiş olanaklarının artırılması gerekmektedir. Yoğun yaya ve araç geçişinin olduğu KKM-Çarşı-Tenis kortları ve Rektörlük arası güzergâhta yaya akışını kolaylaştıracak, araç trafiği akışını ise pasif denetim önlemleriyle sağlayacak “paylaşımlı mekân” (*shared space*) uygulaması değerlendirilmelidir. Engelli erişimi için kullanılacak düzeneklerde fiziksel ve doğal çevreye en az zarar verecek, kullanıcı güvenliğini sağlayacak sistemler tercih edilmelidir.

Yerleşke genelinde yaya kaldırımı olmayan yollarda kaldırımların oluşturulması ve yetersiz yerlerde kaldırımların genişletilmesi gereği sadece hareket kısıtı olan kullanıcılar için değil, tüm kullanıcılar için gerekli bir konudur.

5.2. Bisikletli Ulaşım Stratejisi

Yerleşke içinde toplu taşıma ve yaya dolaşımından sonra geliştirilmesine öncelik verilmesi gereken konu, bisikletli ulaşımıdır. Her çağdaş dünya üniversitesinde olduğu gibi ODTÜ Ankara Yerleşkesi'nde de bisikletli ulaşımın, günlük erişim örüntüsünün temel unsurlarından biri haline getirilmesi ve buna yönelik gecikmiş ve eksik altyapı yatırımlarının en kısa sürede tamamlanması önerilmektedir. Geliştirilecek bisiklet yolları, araç trafiği tarafından en az kesintiye uğratılacak şekilde yerleşke alanında en fazla sayıda alt-bölgeye erişim sağlar nitelikte olmalıdır. Ana yaya omurgası üzerinde (yoğun yaya dolaşımını olumsuz etkilememesi için) bisiklet kullanımı özendirilmemeli, bununla birlikte gelişim eksenini dışardan saran yollarla ana yaya omurgası arasında dik bağlantılar sağlanmalıdır. Bağlantı noktalarında yeterli sayı ve kapasitede bisiklet parklarının oluşturulması bu noktada öncelikli olarak görülmektedir.

Bisiklet yolları ve şeritlerine ilişkin altyapının geliştirilmesine koşut olarak yerleşke kapsamında bir bisiklet paylaşım (*bike-share*) sisteminin geliştirilmesi olanağı değerlendirilmelidir. Bu sistemde yerleşke paydaşları sisteme kullanıcı olarak kayıt olup, kullanıcı kartlarıyla yerleşkenin çeşitli yerlerinde oluşturulacak bisiklet istasyonlarının herhangi birinden alabilecekleri bisiklet ile yerleşke içinde yolculuklarını yapabilmekte; gidecekleri yere en yakın istasyona bisikleti bırakarak yolculuklarını tamamlayabilmektedirler. Bu tür sistemlerin geliştirilmesinde katılımcı tasarım süreçlerinin benimsenmesi sistemin sürdürülebilirliğini sağlamak açısından önemlidir.

5.3. Toplu Taşıma Stratejisi

Yerleşke içinde toplu taşıma hizmetleri büyük oranda (ring servisleri ile) üniversite tarafından sağlanmaktadır. Ancak ring servisleri sistemi, metro ODTÜ durağının da yer aldığı A1 Kapısı ile temel yerleşke işlevleri arasında gerçekleşen yolcu istemine yanıt verememektedir. Bu noktalar arasında toplu taşıma sistemi geliştirilmeli; eksen yaya ve bisikletli ulaşım sistemleriyle desteklenmelidir. Her konuda öncü-örnek rol üstlenen ODTÜ'nün üniversite yerleşkesi içi toplu taşıma sistemleri konusunda da ilk örnek modelleri yaşama geçirebilecek seçenekleri yaratması beklenmektedir. Bu bağlamda metro hattını yerleşkenin bütünüyle ilişkilendirecek raylı sistem, lastik tekerlekli otobüs sistemleri veya trolleybüs sistemlerinden alternatif yakıt ve temiz araç teknolojileri kullanan taşıtlara kadar çeşitli seçeneklerin mekânsal ve mali olanakları ile gerekli yolculuk talep analizleri de yapılarak tartışılması gerekmektedir.

5.4. Otomobille Ulaşım Stratejisi

Ankara kentinde bir süredir yapılan ulaşım altyapı yatırımları her ne kadar otomobille erişimi temel alan yaklaşımlar çerçevesinde şekillenmiş olsa da, 2014 yılından bu yana yerleşkeye metro sistemi ile erişim olanağı bulunmakta olup, bu olanak en iyi şekilde değerlendirilmeli ve

yerleşkeye erişimde tüm yerleşke paydaşlarının toplu taşıma sistemlerini kullanmaları teşvik edilmelidir. Bunun yanı sıra, yerleşkeye otomobille erişilmesi durumunda da yerleşke içinde otomobil kullanımını en aza indirecek önlemler alınmalıdır.

Yerleşkeye kadar özel araçla gelen kullanıcılar yerleşke içerisinde ve çevresinde yaratılacak toplu otopark alanlarını (yerleşke alanı içinde uydu otoparklarını, yerleşke çevresindeki aktarım noktalarında ise katlı otoparkları) kullanmaları özendirilmelidir. Kullanıcılar bu aktarım noktalarından yaya, bisiklet ve toplu taşıma (ring) sistemi ile yerleşkedeki kullanımlara erişebilmelidir. Yerleşke içinde “birinci gelişim eksen” olarak adlandırdığımız çekirdek alan içerisinde yer alan otopark alanlarının bir kısmı gereksinimler doğrultusunda yeni yapılaşma alanları olarak tahsis edilebilecek iken, yeni yapılacak yapılarla ortaya çıkacak otopark gereksinimi ve var olan otopark kullanımının, aynı noktalarda yeraltında oluşturulacak otoparklarda karşılanması önerilmektedir. Yerleşke içerisinde günün farklı saatlerinde farklı kapalı alan etkinliklerine ev sahipliği yapabilecek katlı ya da yarı-açık otoparkların da (önerildikleri bağlamla ilintili biçiminde) alternatif yapı tipolojileri olarak düşünülmesi uygun görülmektedir.

6. Peyzaj

1961 yılında yerleşkenin ana giriş kapısındaki tepelik alana ilk çam ağacının dikilmesiyle şekillenmeye başlayan ODTÜ Ankara Yerleşkesi’nin bugün geldiği noktada bir peyzaj dili ve geleneğine sahip olduğunu söyleyebiliriz. İnsan eliyle şekillendirilmiş, yapılarla belirlenmiş ve birlikte gelişmiş; aynı zamanda kendiliğinden gelişen ilişkilere ve kullanıcıların mekânı üretmesine olanak veren, esnek ve süslemeden uzak bir peyzaj, ODTÜ Ankara Yerleşkesi’nin kimliğini belirlemektedir.

Ancak birçok peyzaj alanı gibi ODTÜ Ankara Yerleşkesi’nin açık mekânları ve peyzaj değerleri de tehlike altındadır. Kontrolsüz gelişme özellikle kentle yerleşkenin bir araya geldiği sınırlarda yerleşke peyzajına zarar vermektedir.⁸ Bu açıdan “ODTÜ Ankara Yerleşkesi Mekânsal Strateji ve Tasarım Kılavuzu” kapsamında yapısal ve bitkisel peyzaj tasarım ilkelerinin belirlenmesi yerleşkenin mekânsal, estetik ve sosyal sürdürülebilirliği açısından oldukça önemlidir. Buna yönelik temel tasarım ilke ve yaklaşımları, iki farklı bağlamda geliştirilmiştir:

- 1961 Altuğ ve Behruz Çinici Planı ile kurgulanan *alle* ve etrafındaki eğitim yapılarından oluşan çekirdek yerleşke alanında uygulanacak peyzaj tasarım strateji ve ilkeleri,
- Yeni gelişme eksenlerinde yapısal yoğunluğun artmasıyla peyzaj ve açık mekânların nasıl kurgulanacağına dair strateji ve ilkeler.

Ancak, yerleşke peyzajının birincil belirleyicisi olan ve peyzaj mirası olarak değeri 1995 yılında (yenilikçi kavramlar kategorisinde) Aga Khan Mimarlık Ödülü ile belgelenmiş olan ODTÜ Ormanının tüm gelişim eksenleriyle ilişkisi öncelikli olarak ele alınmalıdır. Ormanın

⁸ Yavuz Tükel, Aysıl. (1995), *Landscaping of the METU*, Ankara.

farklı ölçekteki katkıları geliştirilecek mekânsal stratejilerde yerini almalı, orman sınırının olası yapılaşma ve gelişme alanlarının yaratacağı baskılardan korunması ve aynı zamanda yerleşkedeki hayatla güvenli bir şekilde bütünleşmesi (gezi rotaları, habitat ve farklı türlerin keşfi, vb.) peyzaja dair stratejilerde esas olmalıdır.

6.1. Birinci Gelişim Eksenini Peyzaj Tasarım Strateji ve İlkeleri

1961 Altuğ ve Behruz Çinici Planı ile gelişen ve yerleşkenin temel eğitim, araştırma, idari birimleri ile *alle*'yi içeren bölge belirli bir yapılaşma yoğunluğuna ulaşmış oldukça tanımlı bir peyzaj ve açık mekân kurgusuna sahiptir. Bu eksen, fiziksel tanımlılığı yanında yıllar içinde mekânsal bellek ve öykülerle de biçimlendirilmiş bir peyzajdır. Dolayısıyla diğer eksenlerden farklı olarak, birinci eksen için geliştirilecek peyzaj tasarım ilkelerinde belirleyici husus, özgün planla şekillenen ve yerleşkede yaşayanların yıllar içinde mekâna atfettikleriyle üretilmiş açık mekân kurgusunu bozmadan yeni gelişmelerin nasıl olacağıdır. Ancak bunun öncesinde, bugün *alle*'nin özgün mekânsal yapı ve dokusunu bozan durumların tespit edilip, onarılması öncelikli strateji ve eylem olmalıdır.

Birinci eksen için benimsenmesi önerilen mekânsal strateji ve yaklaşımlar sekiz ana başlık altında sunulmaktadır:

6.1.1. Açık Mekân Sürekliliği ve Bütünlüğü

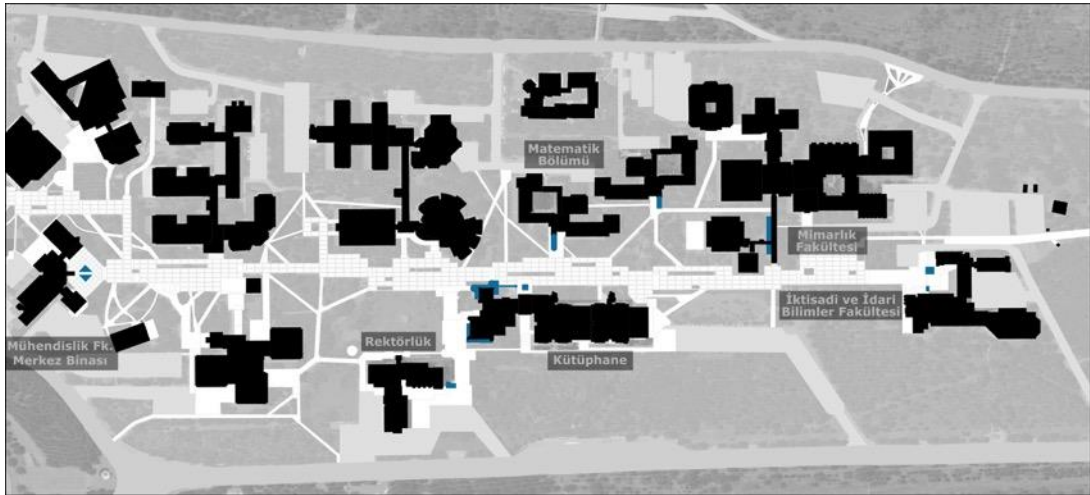
Alle peyzajının ana yaya eksenini, yapılar, yapı girişleri, duvarlar, avlular, yapılar arasında kalan açık alanlar, bitkiler, sanat odakları ve küçük ölçekli toplanma alanlarından oluşan açık mekân sistemi olarak görülmesi önerilir. Bu sistem içindeki sürekliliğin ve peyzaj bileşenleri arasındaki etkileşimin korunmasına ve yeni yapılaşmada kesintiye uğratılmamasına dikkat edilmelidir.

Şekil 6. Alle'nin doğu-batı bağlantıları ile kuzey ve güney ucunda kesintiye uğrayan açık mekan sürekliliğinin sağlanması.⁹

⁹ Peyzaj başlığı altında yer alan Şekil 7, 8, 9,10 Sıla Akman'ın “*Conserving and Managing Modern Campus Heritage: Alley as the Spine of the METU Campus, Ankara*” başlıklı yüksek lisans tezi ve Doç. Dr. A. Güliz Bilgin Altınöz'ün yürütücüsü olduğu “*Koruma Esas Olarak ODTÜ Kampüs'ünün Değerlerinin Saptanması*” başlıklı Bilimsel Araştırma Projesi kapsamında üretilen güncel alle planı ve bilgi sistemi esas alınarak üretilmiştir.

- Var olan durumda *alle* 'deki açık mekân sürekliliğinin kesintiye uğradığı noktalar tespit edilip, *alle* 'nin bütünlüğü içinde ele alınarak geliştirilmelidir. Bu kapsamda yapılacak birincil çalışma, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ile Temel İngilizce Bölümü arasında *alle* 'den kopuk, kesintiye uğrayan bağlantının *alle* 'ye dahil edilmesi olmalıdır. (bkz. Şekil 7.) Geçiş için oldukça yoğun kullanılmasına rağmen atıl ve bakımsız durumda olan bu alan, Temel İngilizce Bölümü'nün önündeki açık alan ve aradaki araç yoluna dair (yavaşlatılmış trafik) tasarım kararlarını da içerecek şekilde geliştirilmelidir. Bu ölçekte yapılacak değişiklik, müellif ve komisyon tarafından yürütülecek bir süreçle geliştirilmelidir. Açık mekânda bu ölçekte yapılacak uygulamalarda, projenin ulusal davetli yarışma yoluyla elde edilmesi benimsenmelidir.
- Altuğ-Behrüz Çinici planında yer alan ve *alle* 'nin özgün peyzaj dokusunu oluşturan, ancak var olan durumda fark edilemeyen ya da atıl durumda olan peyzaj eleman/bileşenlerinin yeniden canlandırılması ve *alle* 'deki hayata dâhil edilmesi gündeme alınmalıdır. Özgün dokuda, *alle* boyunca süreklilik içinde düşünülerek tasarlanmış farklı karakterdeki su elemanları (havuz, çeşme, su yüzeyleri) bugün atıl durumdadır. (bkz. Şekil 8.) Bütüncül bir bakım ve onarımla yeniden canlandırılmaları, *alle* 'nin mekânsal bütünlüğüne oldukça önemli bir katkı olacaktır.

Şekil 8. Alle üzerinde tekrar eden su öğeleri.

- Birinci gelişim eksenini içinde yapılacak her ölçek ve kapsamdaki değişiklikte mekânsal bütünlüğün ve '*alle*'ye kimliğini veren açık mekân değerlerinin zarar görmemesi öncelikli ilke olmalıdır. İnşa edilecek yeni yapılarda ve yapı içi değişiklikte (yangın çıkışı, rampalar, asansör vs.) *alle* ile ilişki düşünülmelidir.
- Birinci gelişim eksenini içerisinde, zaman içinde kullanıcı ihtiyacından kaynaklanan altyapı (rampa, bisiklet yolları, ikincil yaya bağlantıları, vb.) ve servis (bankamatik, vb.) eklemelerinin yer seçiminde ve yapıım şeklinde Mekânsal Strateji ve Tasarım Danışma Komisyonu kararının esas olması önerilmektedir. Bu kapsamdaki değişikliklerde parçacı ve lokal çözümlerden ziyade, *alle* bütünlüğü düşünülerek karar verilmelidir.
- Birinci Gelişim Ekseninin kendi içindeki bütünlüğünün sağlanması ve korunmasının yanı sıra yeni gelişim eksenleriyle doğu-batı yönündeki erişimin yeniden kurgulanması ve güçlendirilmesi, yerleşkenin peyzaj ve açık mekân sürekliliği açısından önemlidir. Bu yöndeki bağlantıların, geçiş mekânı olmanın ötesinde yan/alt mekânlarla bir arada

alışan yaya mekânları olması ilkesi benimsenmelidir. Bu kapsamda geliştirilecek açık mekân tasarım projesinin ulusal davetli yarışma yoluyla elde edilmesi komisyon tarafından benimsenmelidir.

6.1.2. Esnek Mekânsal Kurgu

Kökene itibariyle “yürümek”, “geçmek” gibi eylemlere referansla tanımlanan *alle*, ODTÜ Ankara Yerleşkesi bağlamında düşünüldüğünde geçiş mekânı olmanın çok daha ötesinde bir “dershane”, sesini duyurmak isteyenlerin çıktığı “sahne”, “meydan”, bazen sadece pankartların, ilanların asıldığı bir “arka plan”, ‘çayır’, bütün anıtlar, heykeller, büstler ve bazen de geçici olarak takılanlarla “sergi alanı” olarak çok farklı kullanım, kullanıcı ve bilgileri içeren ve bunlarla sürekli olarak yeniden üretilen bir mekândır. (bkz. Şekil 9.) *Alle*’nin sahip olduğu bu esnek mekânsallığın korunması bu eksen içinde yapılacak mekânsal gelişim ve iyileştirmelerde temel ilke olmalıdır.

Şekil 9. *Alle*’nin etrafındaki mekanlarla entegrasyonu ve açık alanların kullanım sıklığı

Bu bağlamda, komisyon tarafından göz önüne alınması gereken bazı hususlar şunlardır:

- Birinci Gelişim Ekseni içinde yapılacak çit bitkileri, çiçeklendirme ve benzeri lokal bitkisel uygulamalar ve değişikliklerde *alle*’deki mekânsal geçirgenlik, erişilebilirlik ve esnekliğin kesintiye uğratılmaması,
- Birinci Gelişim Ekseni içinde inşa edilecek yeni yapılarda da mekânsal geçirgenlik ve esneklik ilkesinin sağlanması.

6.1.3. Sanat Eserleri ve Odaklar

ODTÜ Ankara Yerleşkesi farklı amaçlar için, farklı sanatçılar tarafından, farklı dönemlerde tasarlanmış birçok anıt, heykel ve büstü barındırmaktadır. (bkz. Şekil 10) Kuruluşundan beri yerleşkenin önemli bir bileşeni olan sanat eserleri ve odaklara yıllar içinde yenileri eklenerek, yerleşke peyzajı, bir sanat ortamı olarak kurgulanmıştır. Bu yöndeki var olan değerin korunması ve görünür kılınması mekânsal sürdürülebilirliğin yanı sıra sosyal sürdürülebilirlik için de oldukça önemlidir.

Şekil 10. Alle üzerindeki sanat eserleri ve heykeller.

Bu ilke çerçevesinde komisyon tarafından benimsenecek temel yaklaşımda;

- *Alle*'nin mekânsal belleğinde yeri olan anıt, heykel ve büstlerin fiziksel olarak görünür olmanın yanı sıra sanatçıları ve hikayeleriyle de bilinir olmalarını sağlayacak bir bilgi sistemin geliştirilmesi,
- Birinci gelişim ekseninde yapılacak yeni yapılaşma, açık mekân uygulamaları ve kullanıcı ihtiyaçlarından doğan mekânsal değişikliklerde sanat eserlerinin görünürlükleri ve *alle* ile ilişkilerinin kesintiye uğratılmamasına dikkat edilmelidir.

6.1.4. Deneyime Dayalı Peyzaj

Görsel ve işlevsel etkisinin yanı sıra, kullanıcıların farklı duyularıyla deneyimleyecekleri peyzaj dokusu, birinci ekseninde var olan en önemli ve özgün mekânsal özelliklerdendir. *Alle*'ye kimliğini veren ve kokularıyla ön plana çıkan iğde ağaçları, Mimarlık Fakültesi önündeki dut ağaçları ve *alle* boyunca özellikle yapı girişlerinde yer-yer ortaya çıkan ancak bugün birçok atıl olan su elemanları *alle*'deki mekânsal sürekliliği sağlamanın yanı sıra peyzajın tüm duyularla deneyimlenmesi yaklaşımını da ortaya koymaktadır. Yerleşke peyzajını karakterize eden şiirsel peyzajın önemi Aga Khan Mimarlık Ödülü için ODTÜ Ankara Yerleşkesi özelinde hazırlanan raporda da dile getirilmiştir.¹⁰ Zaman içinde yapılacak yapısal ve bitkisel ekleme ve değişikliklerde *Alle* peyzajının bu yöndeki özgünlüğünün zarar görmemesine dikkat edilmesi öncelikli görülmektedir.

6.1.5. Açık Mekân Mobilyaları

Alle'nin karakteristik mekânsal bileşeni olan açık mekân mobilyalarının korunması ve yeni eklenecekler için özgün bir dil geliştirilmesi öncelikli strateji olmalıdır. Özgün planla belirlenmiş ve birinci gelişim ekseninde yer alan aydınlatma, oturma elemanları, çeşmeler ve tüm açık mekân mobilyaları çevreden bağımsız, sonradan eklenen elemanlar olarak değil, mekânı ve oradaki toplumsal yaşamı biçimlendiren esas bileşenler olarak tasarlanmıştır. *Alle* boyunca ve fakülte avlularındaki yere özgü tasarlanmış mobilyalar, avlulardaki mekânsal

¹⁰ Yavuz Tükel, Aysıl. (1995), *Landscaping of the METU*, Ankara.

kurgu ve hayatın çeşitlenmesine olanak sağlamakta ve *alle*'nin mekânsal bütünlüğü ve sürekliliğine katkı sağlamaktadır. Ancak, gereksinim doğrultusunda sonradan üretilen açık mekân mobilyaları (panolar, oturma elemanları, aydınlatma elemanları, çöp kutuları, vb.) gerek tasarımlarında gerekse yer seçimlerinde benzer bir özgünlüğe sahip değildir. Bu başlık kapsamında geliştirilecek stratejiler iki şekilde ele alınabilir:

- Var olan durumda bakımsız ve tahrip olmuş özgün açık mekân mobilyalarının gerekli bakım ve onarımlar yapılarak işlevsel hale getirilmesi, *alle*'nin özgün peyzaj dokusunun ortaya çıkarılmasında önemli bir adım olacaktır.
- Özgün açık mekân mobilyalarının yanı sıra, birinci gelişim ekseninde yer alacak açık mekân mobilyalarının bütüncül bir yaklaşımla yeniden ele alınması ve tasarım sürecinin ulusal davetli yarışma yoluyla geliştirilmesi uygun görülmektedir.

6.1.6. Özgün Bitki Dokusu

Ankara'ya özgü bitki türlerinin kullanıldığı, süslemeden uzak, işlevsel ve mevsimsel geçişlere dikkat edilerek oluşturulmuş ve geliştirilmiş özgün bitki dokusu ve karakterinin, yerleşkede olası yeni gelişme ve yapılaşmalarla zarar görmemesine dikkat edilmelidir. Bu bağlamda, bitkisel tasarımın, denetimi ve yerleşkenin genel peyzaj kimliğini bozmayacak nitelikte geliştirilmesi esastır.

- Özgün dokunun anlaşılması ve karakteristik türlerin saptanarak yeni bitkilendirme çalışmalarında kullanılacak türlerin tespit edilebilmesi için *Alle Bitki Haritası*'nın çıkarılması, Mekânsal Strateji ve Tasarım Komisyonu tarafından öncelikli olarak gündeme alınmalıdır. Saptanan tüm bitkilerin yerlerinin ve cinslerinin belgeleneceği *Alle Bitki Haritası*, *alle*'nin bitkisel peyzaj karakterinin bilinir ve sürdürülebilir olmasını sağlamada önemli bir adım olacaktır.
- Toplumsal olay ya da kayıpların anısına farklı zaman dilimlerinde yerleşkede dikilen anı ağaçlar yerleşke peyzajının yaşanmışlığı ve kullanıcılarla şekillenen bir peyzaj olması açısından oldukça önemlidir. Ancak, bu süreçte yerleşkenin karakteristik bitki dokusuna ve *alle*'nin mekânsal özelliklerine zarar veren bitki türü ve yer seçimlerinin önüne geçilmesi önemlidir. Anı ağaçları için Ağaçlandırma ve Çevre Düzenleme Müdürlüğü'nün de dâhil olduğu Mekânsal Strateji ve Tasarım Komisyonun kararları doğrultusunda belirlenen yere ve yerleşkenin var olan bitki dokusu ve peyzaj diliyle uyumlu bitki cinslerinin seçilmesine dikkat edilmesi önerilir.

6.1.7. Özgün Malzeme ve Detaylar

Altuğ ve Behruz Çinici Yerleşke Planı, peyzaj ve açık mekânın farklı bileşenlerine ait oldukça özgün malzeme ve detay çözümleri içermektedir. *Alle*'de yer alan duvar, merdiven ve yaya yollarına ait detay ve yere özgü çözümlerin gerekli onarım ve bakımların yapılarak sürdürülmesi önemlidir. Bu çerçevede önerilebilecek yaklaşımlar kısaca şöyle sıralanabilir:

- Var olan durumda, detaylardaki bozulmaların özgün yapıyı bozmadan onarılması için *alle*'nin bütüncül bir analiz ve tespit çalışmasının yapılması öncelikli uygulama olmalıdır. Bozulma ve aksaklıkları ortaya koyacak bu saptama çalışması sonrasında bütüncül bir onarım ve bakım sürecinin başlatılması önerilir.

- *Alle*'de yer alan yapısal detay ve malzemedeki bütünlüğün sürdürülebilmesi için parçacı ve hızlı çözüm ve uygulamalardan kaçınılması benimsenmelidir.

6.1.8. Peyzajın Sürdürülebilirliği

İçinde yaşayanların kullanımıyla değişime/bozulmalara açık olan yerleşke peyzajının korunabilmesi ve sürdürülebilmesinde komisyon, idare ve tasarımcıların karar ve yaklaşımlarının yeterli olması beklenemez. Yerleşkede yaşayanların ve yerleşkeyi kullananların bu yöndeki bilinç ve farkındalığının arttırılması, mekânsal strateji ve tasarıma dair sürecin sağlıklı işleyebilmesi için öncelikli atılması gereken adım olmalıdır. Bu yönde gerçekleştirilmesi önerilen uygulamalar şu şekilde sıralanabilir:

- ODTÜ Ankara Yerleşkesi üzerine yapılan her türlü çalışma, araştırma, plan, proje, görsel ve yazılı belgenin bir arada bulunduğu bir belgelik oluşturulmalıdır. Mimarlık Fakültesi'nde yeniden yapılandırılmakta olan Mimarlık Fakültesi Arşivi – DOME'un erişime açılması, yerleşke içinde yapılacak müdahale ve geliştirilecek projelerde doğru/gerekli bilgi ve belgelere ulaşımı kolaylaştıracak; mekânsal strateji ve tasarım kararlarının alınmasında eşgüdümün sağlanması açısından da önemli olacaktır.
- Üniversiteye yeni katılan idari personel, akademik personel ve öğrencilerin dâhil oldukları yönlendirme / tanıtım/ eğitim programlarına yerleşkenin tarihi, mekânsal gelişimi ve değerlerini anlatan eğitim modüllerin eklenmesi yerleşkede yaşayanların farkındalık ve bilincinin arttırılmasını sağlayacaktır.

6.2. Yeni Gelişme Eksenleri Peyzaj Tasarım Strateji ve İlkeleri

Yapılı çevrenin bütünüyle gelişmediği; dolayısıyla çok tanımlı bir peyzaj ve açık mekân kurgusu olmayan ikinci ve üçüncü gelişim eksenlerinde yerleşkenin özgün peyzaj değerleri ve ilkeleri göz önüne alınarak daha güncel peyzaj tasarım yaklaşımları temel alınabilir. Bu çerçevede, yeni gelişme eksenleri için esas yaklaşım çekirdek yerleşke alanının taklidi olmayan, aynı mekân ve mekânsal detayları yeniden üretme çabasına girmeyen, ancak gelişim eksenleri arası sürekliliği ve ortak dili de zedelemeyen geliştirilecek peyzaj tasarım ilkelerinin neler olacağıdır. Geliştirilen temel ilkeler, aşağıdaki çerçevede ortaya konmaktadır:

6.2.1. Çekirdek Yerleşke Alanından Aktarılabilecek İlkeler

- Açık mekân sisteminin yaya ve yaya mekânları önceliğiyle tasarlanması,
- Yapı-peyzaj sürekliliği/birlikteliği, açık ve kapalı mekânların iç-içeliği ve geçirgenliğinin hem yapılaşma hem de açık mekân tasarımında önemli bir ölçüt olarak temel alınması,
- Farklı nitelik ve ölçekte açık mekânlarla kurgulanmış ve etrafındaki yapılarla birlikte çalışan yaya omurgasının oluşturulması,
- Yaya omurgası ve ona eklenen mekânlarda odak yaratacak sanat yapıtlarının yer alması,

- Bitkisel ve yapısal peyzajda detaylar ve mevsim geçişleri düşünülerek farklı duyulara ve deneyime dayalı açık mekân kurgusunun oluşturulması,
- Gelişim eksenleri arasında sürekliliğin sağlanabilmesi için doğu-batı yönündeki yatay geçişlerin kurgulanması ve araç yollarıyla kesiştiği noktalarda trafiğin yavaşlatılması.

6.2.2. Geliştirilebilecek Yeni İlkeler

- Kapsayıcı tasarım (*inclusive design*) ilkeleri çerçevesinde yerleşkede yaşayan herkesin engellere takılmadan rahatlıkla erişebileceği ve vakit geçirebileceği peyzaj ve açık mekânların tasarlanması düşünülmelidir. Bu ilke çerçevesinde geliştirilecek stratejiler oldukça kapsamlı ve farklı ölçeklerde düşünmeyi gerektirmektedir. Yönlendirmeden, bitlendirmeye, yaya yolu malzeme seçimlerine kadar bütün peyzaj eleman ve bileşenlerinin kapsayıcı tasarım ilkeleri çerçevesinde kurgulanması gerekmektedir. Çekirdek yerleşke alanında bu yönde yapılmış olan çalışmalar bulunmakta, ancak mekâna sonradan eklenmeye çalışıldığı için süreklilik sağlanamamaktadır.
- Yoğun yapılaşmanın olduğu ikinci ve üçüncü gelişim eksenlerinde açık mekânların çekirdek yerleşke alanına kıyasla görece kısıtlı ve dar olmasından dolayı mekânların tek bir kullanım ve işlev üzerinden değil; farklı zaman dilimlerinde farklı kullanım ve kullanıcılara açık olacak şekilde esnek mekân ve paylaşılan mekân ilkeleriyle tasarlanması önemlidir. Örneğin, mekânsal ayrıma gitmeden yaya ve bisikletin ortak kullanabileceği yollar ve mekânlar tasarlanması düşünülmelidir. Açık mekân tasarım yaklaşımı olarak paylaşımlı mekân ilkelerini benimsemek, eksenler arası doğu-batı doğrultusundaki ulaşım ve erişilebilirliği de daha rahat uygulanabilir kılacaktır.
- Önerilen üç eksen çerçevesinde kuzey-güney ve doğu-batı yönünde yayılacak yerleşke yüzeyinde araç, yaya ve bisikletlilerin dolaşımında yönlendirme ve işaretleme oldukça kritik bir tasarım konusu olacaktır. Bunun için, her üç bölge içinde ve bölgeler arasında sürekliliği, takip edilebilirliği ve güncellenebilirliği olan bir sistemin kurgulanması önerilmektedir.

7 Süreç Yönetimi ve Mekânsal Strateji ve Tasarım Komisyonu

Yerleşke içerisinde her türlü mekânsal dönüşüm ve gelişim kararının paylaşımcı, şeffaf ve hesap verebilir şekilde alınması esastır. Karar alma sürecinde, gereksinimlerin nesnel olarak değerlendirilmesine ve “ODTÜ Ankara Yerleşkesi Mekânsal Strateji ve Tasarım Kılavuzu” ile uyumluluğuna dikkat edilecektir.

Bu belgede yer alan strateji ve ilkelerin uygulamaya yansıtılmasını güvence altına almak üzere, “ODTÜ Ankara Yerleşkesi Mekânsal Strateji ve Tasarım Danışma Komisyonu” oluşturulacaktır. ODTÜ Ankara Yerleşkesi Mekânsal Strateji ve Tasarım Danışma Komisyonu’nun oluşumu, görev ve sorumlulukları, çalışma esas ve usulleri ODTÜ Senatosu tarafından kabul edilen Yönerge ile düzenlenecektir.

EK 1: AÇIKLAYICI TERİMLER DİZİNİ

Aktarım noktası: Bir yerleşke ya da yerleşimde bir ulaşım biçiminden bir diğerine (örn. metrodan ring sistemine) rahat ve denetimli geçişin sağlandığı ulaşım ve erişim merkezleri.

Alle: ‘Ağaçlı yol’ anlamında, üzerinde ana kullanım ve etkinlikleri barındıran yapı ve mekânların konumlandığı yaya eksen.

Anaplan (masterplan): Bir kentsel alanın gelişiminin sınırlarını, biçimini, yapısını, yapılaşma büyüklük ve yoğunluklarını (yapılaşma haklarını) ve işlevsel programını belirleyen mekânsal planlama belgesi.

Bağımsız yapı: Fiziksel olarak başka bir yapı ile bitişik olsa da işlevsel olarak kendi kullanım programına sahip tekil yapı.

Bağlam: Bir coğrafi konumun, doğal ve insan yapısı, sosyal ve tarihi, nesnel ve kültürel bütün bileşenlerini içeren kavramsallaştırılması.

Biçem: Bir yapının sahip olduğu mimari dil ve üslup. Yapı elemanları arasındaki karakteristik ilişki (ölçek ve oran), cephe yüzeyi, renk ve malzeme.

Biçim: Bir yapı ya da kentsel alana ait alt işlevsel alanların oluşturduğu, tasarım ve tasarım denetimine konu olan iki ve de üç boyutlu kompozisyon.

Çinici Mimarlık Ofisi: Altuğ Çinici ve Behruz Çinici tarafından kurulmuş olan ve ODTÜ yerleşkesini biçimlendiren 1961 tarihli ana planın müellifi olan mimarlık ofisi.

Dolu-boş oranı: Bir kentsel dokuda yapıların oluşturduğu yapıli ve açık alanlardan oluşan yapıli olmayan alanlar arsındaki iki ve üç boyutlu ilişki.

Emsal: İmar planı doğrultusunda bir parsel üzerinde inşa edilebilecek yapının toplam inşaat alanının parselin alanına oranı.

Eşik: Arazinin doğal yapısından kaynaklanan ve yapılaşmanın güç ya da olanaksız olması nedeniyle bölgedeki gelişimi sınırlandıran bitki örtüsü, topografik yapı ya da toprak yapısı gibi unsurlara verilen ad.

Gabari: Yapılacak yapının öngörülen azami yüksekliği.

Kapasite: Bir gelişim bölgesi içerisinde yapılaşabilir alanların büyüklük ve/veya hacim oranı.

Kapsayıcı tasarım: Yazında ‘evrensel tasarım’ olarak da geçen; basta çocuk, yaşlı ve engelliler olmak üzere toplumun tüm kesimlerinin mekân kullanım örüntülerini ve yetilerini dikkate alarak tanımlanan mekânsal tasarım yaklaşımı.

Kent mobilyası: Kamusal açık alanlarda kullanım kolaylığı ve çeşitliliği sağlayan otobüs durakları, sokak lambaları, posta ve çöp kutuları, telefon kulübeleri, ilan panoları, gölgelikler, oturma grupları, oyun düzenekleri, yönlendirme sistemleri gibi işlevsel ve estetik öneme sahip ürün veya ürün gruplarının genel adı.

Koridor: Ana ulaşım eksen üzerinde odaklanan yapı ve alanların tanımladığı gelişim eksen.

Koruma amaçlı imar planı: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu uyarınca belirlenen sit alanlarında, alanın etkileşim geçiş sahasını da göz önünde bulundurarak, kültür ve tabiat varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması amacıyla arkeolojik, tarihi, doğal, mimari, demografik, kültürel, sosyo-ekonomik, mülkiyet ve yapılaşma verilerini içeren alan araştırmasına dayalı olarak;

yapılaşma sınırlamalarını, sağlıklaştırma, yenileme alan ve projelerini, uygulama etap ve programlarını, açık alan sistemini, yaya dolaşımı ve taşıt ulaşımını, altyapı tesislerinin tasarım esasları, yoğunluklar ve parsel tasarımlarını, yerel sahiplilik, uygulamanın finansmanı ilkeleri uyarınca katılımcı alan yönetimi modellerini de içerecek şekilde hazırlanan planlardır.

Mimari proje: Yapılacak yapının dış görünüşü, yapıyı oluşturan birimlerin birbirleriyle bir araya geliş biçimi (dizilimi), mekânsal örgütlenmesi, düzeni ve yapı ayrıntılarını belirleyen proje.

Mimari yarışma: 24973 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmış olan Mimarlık, Peyzaj Mimarlığı, Mühendislik, Kentsel Tasarım Projeleri, Şehir ve Bölge Planlama ve Güzel Sanat Eserleri Yarışmaları Yönetmeliği’ne göre tanımlanmış, bir tasarım projesinin elde edilmesi için istenilen programı ve tasarım kısıtlarını belirleyen şartname ışığında ulusal ya da uluslararası, davetli ya da kamuya açık duyuru olarak düzenlenen; en iyi projenin (ya da projelerin) seçimini bağımsız jüri heyetinin gerçekleştirdiği profesyonel yarışma.

Mimarlık ofisi: Yerleşke içinde yapılacak her yeni yapının tasarım sürecinde ve var olan yapılara yönelik her türlü müdahalede teknik hizmet vermekle yükümlü birim.

Nazım imar planı: 3194 sayılı İmar Kanunu kapsamında tanımlı, yapılaşmaya konu olan alanın gelecekteki nüfus ve yapı yoğunluğunu, farklı işlevde yerleşme alanlarını gelişme yön ve büyüklükleri ile ilkelerini, ulaşım sistemlerini gösteren ve uygulama imar planlarının hazırlanmasına esas olan mekânsal plan turu.

Omurga: Doğrusal bir yerleşimde gelişimi yönlendiren ve bir arada tutan ana eksen.

Parsel: İmar Yasası’na göre parsellasyon planı ile tanımlı, içinde belli bir yapılaşma hakkının tahsis edildiği mülkiyeti tescilli, sınırları belirli toprak parçası.

Paylaşımlı mekân: Aynı anda hem yaya hem aracın kullanımına açık, trafik akışının yol güzergâhı geometrisi ve döşeme malzemesi ile denetlendiği hemzemin kentsel açık alanlara verilen ortak ad.

Peyzaj: Kentsel yerleşimlerin bir bileşeni ya da onu biçimlendiren unsur olarak bitki örüntüsü, açık alan ve kamusal mekânlardan oluşan doğal ya da yapılı çevre.

Program: Belirli bir yapı ya da alan için tanımlı etkinlik ve kullanımı belirleyen işlevsel izlen.

Projelendirme: İnşa edilecek yeni bir yapı ya da geliştirilecek bir alan için gereken mimari ya da kentsel tasarım projesinin şartnamesinin hazırlanması, ihale edilmesi ve uygulama ve uygulama denetimi aşamalarını kapsayan proje elde etme sürecine verilen ad.

Siluet: Bir yapı ya da yapılı çevreye belirli bir uzaklıktan bakıldığında algılanan dış çevre çizgisi, dikey ve yatay yüzey şekli.

Sosyal tesis: Personelinin ve öğrencilerin birlikte ya da ayrı olarak yararlandığı yemekhane, havuz, spor salonu turu yapı ve alanlarına verilen genel ad.

Süreç yönetimi: Kentsel yapılaşmayı yönlendiren ve ona biçim veren tüm aşamaların (planlama, programlama, projelendirme ve uygulama) eşgüdümse uyumunu sağlamaya yönelik idari uygulama araç ve yöntemlerinin tümü.

Tasarım Çerçevesi: Belirli bir bölge için geliştirilecek mekânsal tasarım yaklaşımının ana hatlarını ve müdahale biçimlerini alt-bölgelere göre belirleyen açıklayıcı belge.

Teknik altyapı: Elektrik, gaz, içme ve kullanma suyu, kanalizasyon, her tür ulaştırma, haberleşme ve arıtım gibi hizmetlerin sağlanması için yapılan tesisler ile açık ve kapalı otopark kullanışlarına verilen genel ad.

Topografya: Bir arazinin doğal ya da yapay müdahalelerle oluşturulmuş yüzey bicimi (örn. yükselti, eğim, teras vb.)

Uygulama imar planı: Nazım imar planı esaslarına göre çizilen ve çeşitli bölgelerin yapı adalarını, bunların yoğunluk ve düzenini, yolları ve uygulama için gerekli imar uygulama programlarına esas olacak uygulama etapları belirleyen plan turu.

Yapı içi müdahale: Var olan yapılar içerisinde yapılacak tekil müdahaleleri [asansör, merdiven, bölüntü, eklentiler vb.]

Yapı uzantısı: Var olan bir yapının belli bir yanal cephesinden yapılan ve yapının kendi iç dolaşım sistemi ile bütünleşen yapı eklentisi.

Yerleşke: Birbirini bütünleyen kullanımları barındıran yapı ve yapı gruplarının oluşturduğu, erişim denetimli kentsel alan.

EK 2: KAYNAKÇA

- A. Burak Büyükcivelek, Can Gölgeioğlu, Burak Başçı, Galip Kürkcü, “*ODTÜ Yerleşkesi Bisiklet Yolu Projesi Önerisi*”, Ankara, Nisan 2012
- A. Güliz Bilgin Altınöz (yürütücü), Cevat Erder, Elvan Altan Ergut, Funda Baş Bütüner, Jan-K. Bertram, Sevin Osmay, Ender Peker, Sıla Akman, “*Korumaya Esas Olarak ODTÜ Kampüsünün Değerlerinin Saptanması*”, BAP ODTÜ, Proje, 2014-1015.
- Ayşen Savaş, ODTÜ | Mimari Projeler 1; Yarışma Projeleri 2000-2008, ODTÜ Yayınları, 2008.
- Ayşıl Tükel Yavuz, *Landscaping of the METU*, Ankara, 1995.
(<http://archnet.org/sites/2170/publications/2724>)
- Behruz Çinici, “*Altuğ-Behruz Çinici, 1961-1970: Mimarlık Çalışmaları*”, Ajans Türk Matbaacılık Sanayi, Ankara, 1970.
- Behruz Çinici, “*Ortadoğu Teknik Üniversitesi Kampus Planlaması Raporu*”, Ankara, (tarihsiz).
- Güven Arif Sargın and Ayşen Savaş, “University is a Society; An Environmental History of the METU Campus”, **JoA-Journal of Architecture**, Vo.18, No.1, Routledge / Taylor and Francis, 2013: 79-106
- Sıla Akman, “*Conserving and Managing Modern Campus Heritage: Alley as the Spine of the METU Campus, Ankara*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ocak 2016.